

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı

ERGENLERDE AKRAN BASKISI VE BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ

Taylan AKTUĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2006

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı

ERGENLERDE AKRAN BASKISI BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ

Taylan AKTUĞ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Binnaz KIRAN ESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2006

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

.

Yrd. Doç. Dr. Binnaz KIRAN ESEN

(Danışman)

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul GÖDELEK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2006

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran baskısı düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla, akran baskısını ölçmek için Akran Baskısı Ölçeği, benlik saygısını belirlemek için de Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

Bu çalışma, 2005-2006 öğretim yılında Mersin Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan 6 liseden seçkisiz olarak belirlenen 600 birinci sınıf öğrencisi üzerinde yapılmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda; akran baskısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca, ergenlerin benlik saygısı puanlarının akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla verilere Çift Yönlü Varyans Analizi (F Testi) uygulanmış, gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla da verilere Tukey testi uygulanmıştır.

Araştırma bulguları;

1. Öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları, aile benlik saygıları ve akademik benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ancak akran baskısı ile sosyal benlik saygısı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

2. Öğrencilerin cinsiyetine göre genel benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin bu ortalamalar açısından bir fark yaratmadığı

gözlenmiştir. Sosyal benlik saygısı puanlarının cinsiyete göre farklılaştığı da gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, benlik saygısı, akran baskısı

SUMMARY

In the present research, the relationship between peer pressure adolescents exposed to and self esteem level have been examined special addressing their gender. Peer Pressure Scale and Self-Esteem Inventory were used to gather data of the stud.

The sample of the study consisted of 600 freshmen students selected randomly from 6 different high schools at Mersin Metropolitan Municipality in 2005-2006 academic year.

In order to examine the relationship between peer pressure and self-esteem level of the adolescents, Pearson Product Moments Correlation coefficient were calculated. Besides, in order to examine whether self-esteem level of the adolescents change according to peer pressure and gender, two way ANOVA has been administered to the data. Tukey test was used as Post Hoc test to examine the source of variations observed.

The results of the research showed that:

1. There was a negative significant relation between peer pressure adolescents experienced and general, parental and in academic self-esteem. No relationship between peer pressure and social self-esteem was observed.

2. It has been observed that mean score of general self-esteem, parental self-esteem and academic self-esteem differed significantly according to peer pressure level of the adolescents. However, no significant difference was observed in general self-esteem, parental self-esteem and academic self-esteem scores between genders. Adolescents' mean social self-esteem scores differed according to gender.

Key words: Adolescent, peer pressure, self esteem.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
I. BÖLÜM	
GİRİŞ	1
I. 1. Problem	4
I. 2. Alt Problemler	5
I. 3. Sayıtlar	5
I. 4. Sınırlılıklar	6
I. 5. Tanımlar	6
I. 6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	6
II. BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
II. 1. Ergenlik Dönemi ve Gelişimsel Özellikleri	8
II. 1. 1. Ergenlikte Fiziksel Gelişme	9
II. 1. 2. Ergenlikte Cinsel Gelişme	11
II. 1. 3. Ergenlikte Sosyal Gelişme	14
II. 1. 4. Ergenlikte Duygusal Gelişme	15
II. 2. Benlik Kavramı	16
II. 3. Benlik Saygısı	18
II. 4. Akran Baskısı	24

II. 5. İlgili Araştırmalar.....	28
II. 5. 1. Benlik Saygısı İle İlgili Araştırmalar.....	28
II. 5. 1. 1. Benlik Saygısı ve Akran İlişkilerinin Birlikte İncelendiği Araştırmalar.....	29
II. 5. 1. 2. Anne Baba Etkisi ve Benlik Saygısının Birlikte İncelendiği Araştırmalar.....	31
II. 5. 1. 3. Cinsiyet ve Yaş İle Benlik Saygısının İncelendiği Araştırmalar.....	33
II. 5. 1. 4. Benlik Saygısı Geliştirmeye Yönelik Yapılandırılmış Araştırmalar.....	34
II. 5. 2. Akran Baskısı İle İlgili Araştırmalar.....	36
II. 5. 3. Akran Baskısıyla Benlik Saygısının Birlikte İncelendiği Araştırmalar.....	40
III. BÖLÜM	
YÖNTEM.....	43
III. 1. Araştırma Kapsamına Giren Bireyler.....	43
III. 2. Veri Toplama Araçları.....	44
III. 2. 1. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği.....	44
III. 2. 1. 1. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeğinin Batıda Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	45
III. 2. 1. 2. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeğinin Ülkemizde Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	47
III. 2. 2. Akran Baskısı Ölçeği.....	48
III. 2. 2. 1. Akran Baskısı Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....	49
III. 2. 2. 2. Akran Baskısı Ölçeğinin Geçerliğine İlişkin Bulgular.....	50

III. 3. İşlem Yolu.....	50
III. 4. Verilerin Çözümlemesi.....	51
IV. BÖLÜM	
BULGULAR.....	52
IV. 1. Öğrencilerin Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	52
IV. 2. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Genel Benlik Saygısı Arasındaki Fark.....	54
IV. 3. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Sosyal Benlik Saygısı Arasındaki Fark.....	57
IV. 4. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Aile Benlik Saygısı Arasındaki Fark.....	58
IV. 5. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Akademik Benlik Saygısı Arasındaki Fark.....	61
V. BÖLÜM	
TARTIŞMA VE YORUM.....	64
V. 1. Öğrencilerin Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Tartışılıp Yorumlanması.....	64
V. 2. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Genel Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	70
V. 3. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Sosyal Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	71
V. 4. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Aile Benlik Saygısı Arasındaki Farka ilişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	72

V. 5. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Akademik Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılıp Yorumlanması.....	74
VI. BÖLÜM	
VARGI VE ÖNERİLER.....	76
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	93
EK-1 Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği Yönergesi ve Madde Örnekleri.....	94
EK-2 Akran Baskısı Ölçeği Yönergesi ve Madde Örnekleri.....	96

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
1. Araştırmaya Tüm Okullardan Katılan Öğrencilerle İlgili Betimsel İstatistikler	43
2. Öğrencilerin Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri	52
3. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Genel Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları	55
4. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Genel Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	55
5. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Genel Benlik Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları	56
6. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Sosyal Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları	57
7. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Sosyal Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	58
8. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Aile Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları	59
9. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Aile Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	59
10. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Aile Benlik Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları	60

11. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Akademik Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları	61
12. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Akademik Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	62
13. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Akademik Benlik Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları	63

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ergenlik dönemi erinlik ile başlayan ve kimliğin kazanılması ile sonlanan çocuklukla genç yetişkinlik arasında bir dönemdir. 12-22 yaşlar arasını kapsayan fiziksel, psikolojik ve sosyal bir gelişme ve olgunlaşma sürecidir. Aslında ergenlik döneminin başlangıcı ve bitişi konusunda kesin bir zaman vermek oldukça güçtür. Çünkü bu dönemdeki gelişim cinsiyet, beslenme, coğrafi etkiler ve sosyo-ekonomik düzey gibi birçok etkenden etkilenmektedir. Fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında hızla değişimler nedeniyle bu dönem “fırtına ve stres” dönemi olarak da tanımlanmaktadır. Gelişim dönemlerinin tümünde olduğu gibi, gençlik döneminde de bireysel farklılıklar önemli olmaktadır. Ergenlik döneminin rahat atlatılabilmesi ve bu dönemin sorunlarıyla baş edebilme birçok faktöre bağlıdır (Alisinanoğlu, 2001). Bu faktörlerin en önemlilerinden biri de akran ilişkileridir.

Ergenlik bir kişinin ne bir çocuk ne de yetişkin olduğu bir yaşam dönemidir. Bu genç insanlar ergenliğin başında hala başkalarına bağımlıdırlar. Sonuna doğru ise yaşamlarında akranlar daha merkezi bir rol almaya başlar (Morris, 2002).

Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmalarına neden olur. Ergen çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Geçtan,1993).

Odağ ve Kürşat (1979)’ a göre ergenler bu zamana kadar geliştirdikleri yeteneklerin, aldıkları rollerin, o gün için geçerli olan toplumsal değerlerle nasıl bağdaştıracağı sorunu ile de karşılaşmaktadır. Tüm bu güçlükleri yenmede bir dayanak arayan ergen için akran grupları önem kazanmaya başlar. Kimliğini bulma savaşında artık

önemli olan başkalarının gözü ile nasıl görüldüğü, onların üzerinde nasıl etki bıraktığıdır. Bir gruptan uzakta, bir grubun dışında kalma korkusu öylesine şiddetlidir ki ergen gözünü kırpmadan o grubun değer ölçülerini kabullenebilmektedir. Cüceloğlu (1996)'na göre bireyin en büyük duygusal gelişme gösterdiği ve her şeyi eleştirip, soruşturup kendine özgü yeni bir dünya kurmaya çalıştığı ergenlik çağında (adolesence), gencin dayanabileceği en önemli güven kaynağını arkadaşlıktır. Birçok ergen, problemlerini çözmek için ihtiyaç duydukları bilgileri akranları aracılığıyla edinmektedir. Şüphesiz bu bilgilenme süreci formal eğitimden çok farklı işlemektedir. Karşılıklı etkileşim akran ilişkilerinin biçimini de şekillendirmektedir.

Pressey ve Robinson (1989)'a göre ergen grubunda karşıt cinse ilgi baskın bir durumda olduğu için, çocukların hem cinsleriyle ilgili olan ilişkileri ve hem de cinslerinin yanındaki statüleri, bu ilginin etkisi altında kalmaktadır.

Köknel (1981)'e göre ergenlik dönemine kadar alıcı durumunda bulunan ve ailesiyle güven içinde yaşayan çocuk, gelişmenin doğal bir sonucu olarak bu dönemden itibaren ailesinden uzaklaşmaya, aile dışındaki çevre ve insanlara ilgi duymaya başlar. Bu ilgi özellikle arkadaş grubuna yönelik olup, arkadaş çevresiyle ilişkiler büyük önem kazanır. Ayrıca, ergenliğe kadar kendi cinsinden olan arkadaş gruplarına, karşıt cins arkadaşlar da katılır. Sosyal gelişmenin amacı olan toplumsal uyum, ergenlikte yoğun arkadaş ilişkileriyle sağlanmaya başlar. Ergen, arkadaşlarının kendisi hakkındaki değerlendirmelerini önemser ve kendini beğendirmek amacıyla tutum ve davranışlarını da değiştirebilir.

Ergenlik dönemindeki birey, ana baba ve diğer yetişkinlerden bağımsızlaşmadan önce başka bir gelişim göreviyle karşılaşır. Bu gelişim görevi aynı yaşta ve her iki cinsten başkalarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmadır. İlk ergenlikte (12-15

yaşlar) ilişkiler geniş ölçüde aynı cinsten kişilerledir. İleri ergenlikte (16-20 yaşlar) ilişkiler artan sayıda karşı cinsten kişileri içermeye başlar. Bu gruba akran grubu denir (Gander ve Gardiner, 1998).

Akran grubu, küçük, kapalı ve yakın arkadaşlığa dayanan gruptur; genellikle iki ya da üç kişiden oluşur. Kimin arkadaş olacağını çeşitli etkenler belirler. Çocuklukta ve ilk ergenlikte kişi arkadaşlarını çoğu zaman yakınlarında yaşayan ve birbirini uzun zamandır tanıyan kişilerden seçer. Ancak, ortaokuldan liseye doğru ilerledikçe genellikle okul değiştirilir ve bu da grubun daha farklı kişilerden oluşmasına yol açar; arkadaşlık daha fazla benzer ya da tamamlayıcı ilgilere ve kişiliklere dayanmaya başlar (Gander ve Gardiner, 1998). Bu dönemde ergenlerin birbirlerinden etkilenme biçimleri ve miktarları farklılıklar göstermektedir. Kıran-Esen (2002)'e göre akran grubunun kontrolüne girme akran baskısını da getirebilmektedir.

Akran baskısı birçok araştırmacı tarafından benzer şekillerde tanımlanmıştır.

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını, kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şey yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamışlardır.

Kaplan'a göre ise akran baskısı, bir grubun özelliklerine yönelik olarak gelecekteki veya şimdiki grup üyelerinin hissettiği çekiciliktir (Akt:Cook ve Dailey, 2001).

Santor ve arkadaşları (2000) ise, akran baskısını bireyin sahip olduğu yaş gruplarının aktivitelerinde bir şeyi yapmak için bireye ısrar etmesi ve cesaretlendirmesi olarak tanımlamaktadır (Akt:Kıran Esen, 2001).

Ergenlikte akran ilişkileri kadar önemli olan bir başka faktör de benlik saygısıdır.

Bireyler evrende karşılaştıkları, farkında oldukları her nesneye yönelik bir tutum geliştirirler. Bu tutumlar zamanla bireylerin nesneye karşı olan duygu, düşünce ve davranışlarının önemli belirleyicilerinden biri olur. Birey, dünyasında bir nesne olarak algıladığı diğer ben'lere (bireylere karşı bir tutum geliştirmeye başladığı gibi aynı zamanda kendi benliğine yönelik bir tutum da geliştirmeye başlar. Bireyin kendi benliğine yönelik geliştirdiği bu tutum benlik saygısı olarak tanımlanabilir (Kaya ve Saçkes, 2004).

Benlik saygısı ile ilgili literatürler incelendiğinde, bulgular benlik saygısının özellikle ergenlik dönemi için önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulguyu, Kaya ve Saçkes (2004)'in çalışması da desteklemektedir. Bu dönemde ergen kendisini aşırı derecede yalnız hissedebilmekte ve çevresinde yaşadığı problemlerle başa çıkmasında kendisine yardımcı olabilecek birinin olmadığını düşünebilmektedir. Ayrıca ergenlik, kişinin yaşam sürecini etkileyecek anahtar kararların verildiği bir dönemdir.

Yukarda verilen bilgilere dayanarak, ergenlik dönemindeki gençlerin benlik saygısının akran ilişkilerinin bir sonucu olarak gelişen akran baskısına göre farklılaşabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada ergenlerin yaşadığı akran baskısı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1. 1. Problem

Lise öğrencilerinin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre benlik saygısı farklılaşmakta mıdır?

1. 2. Alt problemler

1. Öğrencilerin, akran baskısı ile genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre genel benlik saygısı farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre sosyal benlik saygısı farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre aile benlik saygısı farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre akademik benlik saygısı farklılaşmakta mıdır?

1. 3. Sayıtlar

Bu araştırmanın temel sayıtları şunlardır:

1. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan Benlik Saygısı Ölçeği, öğrencilerin genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısını ölçmektedir.
2. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan Akran Baskısı Ölçeği öğrencilerin yaşadığı akran baskısını ölçmektedir.

1. 4. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2005-2006 Öğretim yılında Mersin ilinde oluşturulan çalışma grubuyla sınırlıdır.
2. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan akran baskısı ve benlik saygısı ölçme araçlarında yer alan sorular ve ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1. 5. Tanımlar

Ergenlik: Ergenlik; cinsel organların fizyolojik olgunluğa erişmesi ile başlayan, erinlikle yetişkinlik arasındaki çağıdır (Enç , 1970).

Benlik Kavramı: Kişinin kendini anlama ve değerlendirme biçimi benlik kavramı olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun,1996; Akt: Yalın, 2001).

Benlik Saygısı: Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu, 1990).

Akran Baskısı: Bireyin sahip olduğu yaş gruplarının aktivitelerinde bir şeyi yapmak için bireye ısrar etmesi ve cesaretlendirmesi (Santor ve Arkadaşları, 2000).

1. 6. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın amacı, ergenlik döneminde bulunan lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısı ve benlik saygısı arasında bir ilişki olup olmadığını ve benlik

saygısının akran baskısı düzeylerine ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Benlik imgesinin beğenilmesi ve benimsenmesi bu dönemde önceki dönemlere göre daha önemlidir. Yapılan birçok araştırmada benlik saygısının bağımsız davranma becerisine, fiziksel sağlığa, grup etkileşimlerine, yaşamı anlamlandırmaya, eğitime ve ruh sağlığına etkisi açıkça görülmüştür. Ergenler bu dönemde akranlarıyla daha çok okul ortamında birlikte olurlar. Ergenlerin benlik imgelerinin akran baskısından olumlu ya da olumsuz etkilenmeleri halinde, bu etkileşim akademik başarıyı ve sosyal ilişkileri etkileyecektir.

Ergenlerde, benlik saygısının bu dönemdeki önemi birçok araştırmacı tarafından aktarılmıştır. Ergenin bu dönemdeki sosyal yaşantısında akranlarının da oldukça etkili olduğu yukarıda geçen kuramsal açıklamalarda ifade edilmiştir. Ayrıca ergenlerin eğitim ortamında bir arada olmaları ve akranlarıyla ilişkide olmaları önemlidir. Ergenlerde benlik saygısının başarıya etkisi birçok araştırmacı tarafından çalışılmıştır. Ancak ülkemizde benlik saygısı ile akran baskısını bir arada inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada akran baskısıyla benlik saygısı arasındaki ilişki incelenecektir. Amaç ortaya çıkan verilerin sınıf öğretmenleri ve rehberlik servisleri tarafından öğrencilere yönelik farklı boyutta bilgi sahibi olmalarına ve yeni uygulamalar geliştirmelerine yardımcı olmaktır.

Bu araştırma, ergenlerin benlik saygısı ve yaşadıkları akran baskısı konusunda güvenilir bilgiler sağlayabilir. Elde edilen bulgular, ana-babalara ve öğretmenlere ergenlerle ilişkilerini düzenlemede ve onlara yardımcı olmada önemli ipuçları verebilir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVEYLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ergenlik dönemine yönelik birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmaların bazıları ergenlikteki akran ilişkileri ve ergenlikte benlik saygısı hakkında bilgi vermektedir. Bu bölümde öncelikle ergenlik dönemi ve gelişimsel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ise akran baskısı ve benlik saygısıyla ilgili kuramsal bilgi ve araştırmalara yer verilmiştir.

2. 1. Ergenlik Dönemi ve Gelişimsel Özellikleri

Ergenlik insan yaşamının en önemli dönemlerinden birisidir. Ergenlik, gerek bir bunalım dönemi olması gerekse bireyin kimlik kazandığı ve geleceğe yönelik değerlerini oluşturduğu, seçimlerini yaptığı ve bu seçimler doğrultusunda geleceğe hazırlanmaya başladığı dönem olması nedeniyle insan yaşamında kritik bir dönemi oluşturmaktadır.

Birçok araştırmacı ergenliği farklı şekillerde tanımlamıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır;

Ergenlik; cinsel örgenlerin fizyolojik olgunluğa erişmesi ile başlayan, erinlikle yetişkinlik arasındaki çağdır (Enç , 1970).

Yörükoğlu (1990)'na göre ise ergenlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir.

Bir başka yönden Strang ise ergenliği bireyin üreme organlarının kendi türünden üreme kabiliyetini kazanana kadar geliştiği bir dönem olarak tarif etmiştir (Adams, 1976).

İnsan yaşamında en hızlı psikososyal değişimin yaşandığı ergenlik döneminin kendine özgü gelişim görevleri vardır. Jung, erinlikte başlayan bedensel değişikliklere ruhsal devrimlerin eşlik ettiğinden söz etmektedir. Gerek ergen ve gerekse ebeveyn için zorlu geçen ergenlik döneminde psişe, çok çeşitli kararlar almak ve toplumsal yaşama yeni uyum biçimleri geliştirmek zorundadır. Bu sorunlar, çocukluk düşüncelerinin sona ermesi ve gerçek yaşamın beklentileriyle baş etme çabalarının başlamasına neden olur. Gerekli hazırlığı tamamlayarak bu döneme ulaşan genç, çocukluk oyunlarından yetişkin uğraşlara geçişi fazla zorlamadan gerçekleştirilebilir. Çocukluk düşlerini sürdürmekte ve gerçekliği kabul etmemekte direnenler için bu dönem, önemli bazı sorunları da birlikte getirir (Geçtan, 1993).

Bireyin ne bir çocuk ne de bir yetişkin olarak tanımlanabildiği bu dönemde birey çeşitli alanlardaki gelişimini tamamlayarak bu döneme gelişimsel görevleri de yerine getirmek zorundadır.. Bu çalışmada, bu gelişimsel özellikler fiziksel, cinsel, sosyal ve duygusal gelişim adı altında incelenmektedir.

2.1.1. Ergenlikte Fiziksel Gelişme

Ergenlik dönemindeki gelişme ve değişikliklerin en belirgin olanı fiziksel değişim ve gelişimdir. Ergen davranışı üzerinde belirleyici rol oynayan fiziksel gelişme,

kendisini ergenin vücut yapısında ortaya çıkan değişikliklerle göstermektedir. Fiziksel değişim ve gelişimin temelinde bir taraftan hormon dengesinde ortaya çıkan değişiklikler bulunurken, diğer yandan ikincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi bulunmaktadır. İkincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi ergenin psikososyal gelişimini etkilemektedir.

Ergenliğin birinci evresinde, blüğ dönemi yer alır. Ön ergenlik dönemi de denilen bu evrede yoğun fizyolojik ve hormonal değişim yaşanır. Genel olarak kızlar 11-12, erkekler 13-15 yaşları arasında blüğe ererler. Blüğ döneminde kızlar östrojen, erkekler ise testosteron adı verilen cinsiyet hormonu salgılar. Cinsiyet hormonunun vücutta diğer hormonlarla birleşmesi sonucu metabolizma hızla gelişirken, kemik ve kas yapısındaki büyüme hızlanır. Cinsiyet hormonu ayrıca erkeklerde sperm, kızlarda yumurta hücrelerinin oluşmasına neden olur. Kızlar erkeklerden daha erken blüğe girdikleri için (11-12 yaş) dönemin başında boy ve ağırlık açısından erkeklerden ileridirler. Ancak erkeklerin fiziksel gelişiminde, 15 yaş civarında önemli artışlar olur ve kızları geçerler. Kızların ergenlik dönemine girdiklerinin en açık göstergesi adet kanamalarının başlamasıdır. Erkeklerde ise ergenlik dönemine girişin ilk belirtileri, vücut yapısında ve ses tonundaki değişimlerdir. Bu evrede kızlarda artan yağ dokusu nedeniyle, göğüsler büyür ve bedensel hatlar ovalleşirken, erkeklerde kas dokusu artar, vücudun tüm bölümleri hızla gelişir. Her iki cinsiyette iskelet sisteminde oluşan hızlı değişim, vücudun boy ve ağırlık olarak artışı, ergenin bazı koordinasyon güçlükleri yaşamasına neden olur. Başka bir anlatımla, ergenlerin beden yapısında ve vücut metabolizmasındaki hızlı kimyasal değişim nedeniyle, denge ve konsantrasyon gerektiren bazı devinsel becerileri yeterince gösterememeleri doğaldır. İnce kas yapısı kızlara oranla daha geç gelişen erkekler, bu açıdan daha güç durumdadırlar. Ancak son

ergenlik dönemi olarak bilinen 16-18 yaş dolayında, vücut koordinasyonu yetişkinlik düzeyine oldukça yaklaşır (Aydın,1999).

2.1.2. Ergenlikte Cinsel Gelişme

Ergenlik Dönemi'nde, bedensel gelişmenin yanı sıra cinsel olgunlaşma da söz konusu olmaktadır. Bedensel değişimler, kız ve erkeklere, cinslerine özgü beden özelliklerini kazandırmaktadır. Hormonların devreye girmesiyle birlikte kız ve erkekte önce ikincil, daha sonra birincil cinsiyet özellikleri belirlemektedir. İkincil cinsiyet özellikleri, kızlarda karın altı ve koltuk altlarında kılların çıkması, yüz ve vücutta aknenin belirmesi, göğüs ve kalçanın gelişmesi, ay hali, ses tonunda hafif bir değişimle karakterize edilir. Erkeklerde ise yine vücudun kıllanması, bıyık ve sakalın çıkması, vücudun çeşitli yerlerinde aknenin belirmesi, gırtlığın gelişerek sesin kalınlaşması ve kasların gelişimi şeklinde belirir. Bütün bu özellikler, kız ve erkeği birbirinden ayıran beden özellikleridir. Birincil cinsiyet özellikleri ise, üreme fonksiyonlarıyla doğrudan ilgili olup, her iki cins için de tamamen cinsel organların gelişmesini içermektedir. Önemli olan, ergenin bütün bu değişim ve gelişmeleri benimseyerek cinsine özgü davranışları kazanabilmesidir (Şemin, 1984).

Morris (2002)'e göre buluşmada, cinsel olgunlaşmanın işaretleri erkeklerde yaklaşık 11,5 yaşında ve büyümedeki sıçramadan yaklaşık bir yıl öncedir. Kızlarda ani büyüme tipik olarak yaklaşan buluşmanın diğer işaretlerinden önce gelir. İlk adet dönemi ortalama bir kız için 12,5-13 yaşları arasındadır. İlk adet döneminin ortaya çıkma yaşını etkileyen faktörler arasında sağlık durumu ve beslenme de vardır.

Erinlik dönemi başlarında yaklaşık 11-12 yaş bedensel ve hormonal

değişikliklerin bir sonucu olarak cinsel dürtüler şiddetlenir (Ekşi,1982; Akt:Yücedağ, 1994). Geleneksel toplumda kız çocuğunun anneye, erkek çocuğunun babayla sıkı ilişkisi sonucu kız ve erkek çocukların cinsel kimliklerini daha çabuk kazandıkları vurgulanmaktadır (Yörükoğlu, 1984).

Ergenin çoğunlukla cinsel çatışmaları vardır. O zamana kadar öğrendiği cinsel yasak ve engellemelerle kendi cinsel uyarılmalarını bağdaştırmakta güçlük çekebilir. Eğer, daha önceki yıllara ait cinsel çatışmaları çözümleyememişse veya gerçeğe uygun biçimde çözmek yerine başka yollara baş vurmuşsa, ergenlik dönemindeki bu tür cinsel çatışmaları da çözmekte büyük güçlükle karşılaşacaktır (Ekşi, 1990; Akt:Yücedağ,1994).

Çocukluk dönemi sonunda kız ve erkeklerin ayrı ayrı gruplaştıkları görülür. Cinsel olgunlaşmayla birlikte, karşıt cinse ilgi uyanarak, ergeni arkadaşlık kurma çabasına götürmektedir (Yücedağ, 1994).

Cinsel olgunlaşma ergenler için başka psikolojik sonuçlar da doğurur. Erkeklerde sertleşme ve boşalmanın sıklığındaki artış, utanmanın olabildiği gibi gururun da kaynağı olur. Bir ergen kız için adet dönemlerinin başlaması onun için bir kadın olduğunun işaretidir. Fakat ilk adet döneminin olumsuz bir yanı da vardır. Eğer ilk adet dönemine fiziksel rahatsızlık eşlik etmişse, çok erken veya çok geç ise veya bu kız bunun için çok az hazırlanmış ya da hazırlıksız ise genellikle olumsuz tepkiler ortaya çıkmaktadır (Morris, 2002).

Ergenlik dönemindeki birey aynı zamanda cinsiyetine uygun sosyal rolleri de benimsemek ve ona uygun davranmak zorunda kalmaktadır. Cinsiyet insan davranış örüntüsünü belirleyen temel etmenlerden birisidir. Giddens (1996), kadınlarla erkekler

arasındaki farkların bir çoğunun fiziksel olmadığını belirtmektedir. Elshtain (1981) de kadın ve erkek davranışlarındaki farklılıklar esasen kadın ve erkek kimliklerinin toplumsal olarak öğrenilmesi sürecinde geliştiğini belirtmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki farklı hormonal yapıların incelenmesi sonucu araştırmacılar, insan davranışlarındaki cinsiyet farkının temeline biyolojik süreçleri yerleştirmektedirler (Giddens, 1996). Lewontin'e (1982) göre gözlenen davranış farklılıklarında biyolojik etkenlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak, bu etkenlerin varlığına karşın, farklı cinsiyetteki insanların davranışları arasındaki farkların fizyolojik temelleri henüz tam olarak tanımlanamamıştır. Bir kimsenin kadın veya erkek olarak kendi kimliğini belirlemesi, bu kimlikle gelen pek çok tutum, fikir ve isteğin yanı sıra, çocukken ona verilen etikete dayanmaktadır. Bu etiketler kromozomlardaki, hormonlardaki ve görünüşteki biyolojik farklılıklarla tutarlılık içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle biyolojik farklılıklar, toplumsal rollerin nedeni olarak değil, işareti olarak görülmektedir.

Will, Self ve Datan, (1976) erkekler ve kadınlar arasında cinsiyet rollerinde gözlenen farklılıkta kritik değişkenlerden birisinin de toplumsallaşma olduğunu belirtmektedirler. Cinsiyetin toplumsallaşması aile, okul, medya gibi kurumlar aracılığıyla cinsel rollerin öğrenilmesi anlamına gelmektedir. Cinsiyet farklılıklarının, sosyal etkenlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlamak için pek çok araştırma yapılmıştır. Anne-bebek arasındaki etkileşimi inceleyen çalışmalar, ana-babaların kız çocuklarına farklı erkek çocuklarına farklı davranmadıklarını ancak, farklı cinsiyetteki çocuklarına farklı davrandıklarını göstermektedir. En azından çocuklara aldıkları oyuncaklar, giysiler ve bu oyuncak ve giysilerin renkleri çocuğun cinsiyetine

göre değişmektedir (Akt; Giddens, 1996).

Bireylerin davranışlarında ortaya çıkan bu farklılaşmanın nedeni ister biyolojik kökenli olsun, ister toplumsallaşma sonucunda öğrenilmiş olsun, en belirgin farklılaşma ergenlik döneminde yaşanmaktadır.

2.1.3. Ergenlikte Sosyal Gelişme

Yavuzer (1980) sosyalleşmeyi, bireyin topluma hakim olan genel karakteristikleri benimseyerek uygun davranış biçimleri geliştirebilmesi olarak tanımlamıştır. Sosyal gelişmeyle yaş, zeka, cinsiyet, aile ilişkileri, ve sosyal çevre arasında sıkı bir bağ bulunduğunu ifade etmektedir.

Yaşamın bu döneminde ergen, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır. Bu dönemde dış görünüm önem kazanır. Görünüme gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimliğini arayış çabası içinde, kahramanlara, öğretilere, karşı cinsten kişilere tutulur. Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmasına neden olur. Bu dönemde ergen çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Geçtan, 1993).

Ergenlik çağı boyunca gençler ve ebeveynler arasında fiziksel ve psikolojik anlamda bir mesafe oluşur. Ailedeki problemler (ekonomik baskı, boşanma, vs.) gençlerin duygusal desteği daha çok akranlarında aramalarına sebep olur. Pek çok ailede sıklığı ve yoğunluğu düşük seviyede kalmasına rağmen ebeveyn- ergen çatışması çocukluk ile ilk ergenlik dönemi arasında başlar. Ailelerin yüzde 10 ile 20 arasındaki bir bölümünde, ebeveynler ve ergenler duygusal soğukluk ve sürekli bir öfke ve çatışma cereyanı olarak tanımlanabilecek problemlerli ilişkiler içine girerler. Genellikle şehir içi

komşulukları ile ilişkilendirilebilecek gençlik çeteleri, şehirlerde, varoşlarda hatta kırsal kesimlerde karşılaşılabilecek tanımlanabilir bir akran gurubu haline gelmektedir. İki kuşak öncesinin formal görüşme kalıbı karışık- cinsiyet gruplarında informal sosyalleşme kalıpları ile yer değiştirmiştir. Lise eğitimi kültürel olarak çok daha fazla farklılaştığından, akran “kalabalıklarını” tanımlama bağlamında bireysel yeteneklerle yer değiştirmektedir. Gençler arasında part-time işler giderek yaygınlaşmaktadır. Ve bunun akran ilişkileri üzerinde küçük bir etkisi bulunmaktadır (Lingren, 1995).

Erikson (1968)’a göre ergenler ana babalarına bağımlı olmaktan kendilerine bağımlı olmaya bir geçiş yapmak için durağan bir kendilik kavramı geliştirmelidirler. Bu süreç kimlik oluşumu olarak adlandırılır (Akt: Morris, 2002).

Şemin (1984), ergenin bedeninde meydana gelen değişimler konusunda kendisini arkadaşları ile karşılaştırma eğilimi gösterip ve gelişim özelliklerinin insanlar arası ilişkilerdeki etkisini bildiğini ve örneğin; kısa boylu ya da uzun boylu olmanın, zayıf veya şişman olmanın, onun grup içindeki statüsünü ve arkadaş ilişkilerini etkileyebileceğini ifade etmiştir.

2.1.4. Ergenlikte Duygusal Gelişme

Ergenlik döneminden itibaren, cinsel uyanışla birlikte ergende duygusal tepki ve davranışlar belirmeye başlar. Dengeli uyumlu çocuğun yerine, tedirgin, güç beğenen ve çabuk tepki gösteren bir ergen gelir. Birden sevinip birden üzülme, çabuk sinirlenme her şeyi sorun yapma gibi duygusal iniş-çıkışlar görülür. Ergenin duygularındaki şiddetlenmeye ve iniş çıkışa etki yapan faktörler iki görüşle açıklanmıştır: birinci cinsel

hormonların etkisi ve buna bağılı olarak bedensel değişmeler; ikincisi ise sosyo-kültürel faktörler. Ancak hormon değişiminin duygusal gerginliğin fazlalaştığı devreye denk gelmediği, duyguların erinlik sonrasında arttığı belirtilmektedir (Yörükoğlu, 1990).

Ergen bir taraftan çocukluktan getirdiği problemlerle uğraşırken, diğer taraftan yenilerine uyum sağlamak zorundadır. Eğer bebeklikten itibaren, temel güven yerine, güvensizlik; bağımsızlık yerine kararsızlık; girişim yerine suçluluk, başarı yerine yetersizlik duygularıyla oluşturulmuş bir benlik yapısı geliştirdiyse, ergenlik döneminde bu yapının daha fazla zorlanacağı belirtilmektedir (Kılıçcı, 1980).

İçmeli (1991) de aile içinde ergene yöneltilen farklı tutumların dengesizlik ve kararsızlığını arttırdığına, yetişkin görev ve sorumluluğunun verilmemesi ve statü belirsizliğinin de ergeni mutsuz kıldığına işaret etmektedir.

2. 2. Benlik Kavramı

Benlik kavramı, insanın özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, emel ve idealleri, inanç ve olanaklarından oluşan dinamik bir yapıdır. Benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımızdan ve kendi kendimizi görüş tarzımızdan oluşur. Bu açıdan benlik kavramını kişiliğin öznel yanı olarak tanımlayabiliriz. İnsanın benliğini tanımlayabilmesi için kim olduğu, amacının ne olduğunu, ne yapabileceğini, nelere değer verip, inanıp bağlanabileceği sorularına yanıt araması gerekmektedir (Köknel, 1983, Akt: Baymur, 1994).

Rogers (1961) Maslow'a benzer bir noktadan hareketle kişiliğin en önemli motive edici gücünü doğuştan getirilen, ancak, çocukluk dönemindeki deneyimler ve

öğrenme yoluyla gelişen “kendini gerçekleştirme” olarak tanımlar. Çocuğun öğrenme yoluyla gelişen kendilik kavramında özellikle annesiyle olan ilişkileri önemli bir yer tutar. Eğer anne, çocuğun sevgi ihtiyacını karşılarsa çocuk sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirir. Eğer anne sevgisini koşullu sunarsa (koşullu olumlu kabul), çocuk annenin bu tutumunu içselleştirir ve “değerli olma şartları” geliştirir. Koşullu olumlu kabulde, kendilik, tüm yönleriyle ifade bulamadığından bütünsel gelişimini tanımlayamaz. Psikolojik olarak sağlıklı bir gelişimin temel ön şartı çocukluk evresinde sunulan” koşulsuz olumlu kabul”dür. Böylelikle, çocuk, değerli olma şartları geliştirmez, kendilik tüm yönleriyle gelişebilir ve kendini gerçekleştirmeye ulaşabilir. Psikolojik sağlığın en üst düzeyini başarmayı ifade eden kişinin kendini gerçekleştirme hedefine Rogers, “tam işlevsellik” olarak adlandırır. Rogers’ın bu kavramı, prensip olarak, Maslow’un kendini gerçekleştirme evresiyle benzer olmakla birlikte, aynı değildir. Tam işlevselliğe ulaşmış birey, deneyime açıklığı, varlığının her dakikasını dolu yaşama eğilimi, diğerlerinin görüş ve mantığından ziyade kendi hislerine güvenerek hareket etme yeteneği, düşünce ve hareketlerinde bağımsızlık ve yüksek düzeyde yaratıcılık özellikleriyle anılır. Gerek tam işlevselliğin anneyle kurulan ilişkilerle başlayan edinim çizgisi ve gerekse tam işlevsellik tanımının kendisi, bir anlamda benliğin oluşma koşullarını ve kişinin kendisini gerçekleştirme sürecindeki önemli yerini ifade etmektedir (Akt: Çörüş 2001).

Benlik-kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişir. Diğer insanlarla etkileşimden ya da kendi duygularımızla ve düşüncelerimizle iç diyalogumuzdan çıkar. Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana-babadan, uygun davranışı gösterme baskısıyla yaşatlardan, başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından ve bir yığın başka olaylardan etkilenir. Buna karşılık, ruh ve beden sağlığımızı, başkalarıyla ilişkileri, akademik başarıları ve meslek seçimini

etkileyebilir. Eğer her Şey yolunda giderse-çoğunluk için böyledir-çeşitli parçalar birbiriyle harmanlanır ve kapsayıcı bir benlik-kavramı oluşur. Aksi takdirde, sonuç uyumsuzluk ve benlik-kavramını uyuşturucu ya da terapiyle deęiŐtirme giriŐimleri olabilir (Gander ve Gardiner, 1998).

2. 3. Benlik Saygısı

Pek çok araştırmacı ve yazar, benlik saygısı (self esteem) kavramını çeşitli Şekillerde tanımlamışlardır.

Psikoanalitik kuramda benlik saygısı gelişimi süperego gelişimiyle de yakından ilgilidir. Süperego geliştikçe benlik saygısının içerden düzenlenmesi görevini üzerine alır. Ego speregoya karşı suçluluk duyduğunda benlik saygısında azalma olur. Her suçluluk duygusu benlik saygısını zayıflatır, amaçların gerçekleŐmesini ise güçlendirir (Akt: Erim,2001; Fenichel 1945).

Klasik psikoanalitik kuramda benlik saygısı, libido teorisi ve zsevi (narsisizm) yönünden açıklanmaktadır. Yeni doğan bebeğin tüm libidonal yatırımları, kendisinin iyi olduğunu hissettiği denge durumunu korumaya yönelmiŐtir. Bu narsisizmin iyi bütünleŐtirilmesi (tamamlanması) , çocuktaki ‘‘iyi olma’’ duygusunun, benlik saygısı olarak gelişiminde gerekli faktördür. Elbette ki narsisistik ego libidosunun bir kısmı, daha sonra nesne (obje) libidosuna dönüŐmektedir. Ancak libidonun bir kısmı yine narsisistik libido olarak korunmaktadır (Meissner, 1985).

Adler ise, yaratıcı benlik kavramını geliŐtirerek, benlik saygısının aŐaęılık duygusundan üstünlük duygusuna geçiş olduğunu vurgular. Anlamlı ve doyum sağlayıcı yaşam arayıŐından söz ederken bunları bulamayan organizmanın benliğini geliştirmek

için yaratmaya çalıştığını söyler. Ona göre benlik saygısında; organ eksikliği, çeşitli hastalıklar, aile içindeki durum ve doğum sırası, sosyal ilişkilerde reddedilme gibi olaylar önemli olup, değişikliklere yol açmaktadır(Weiner, 1985).

Sullivan benlik saygısı için erken aile yaşantılarına önem verirken, ergenlik öncesi ve ergenlik döneminin önemini vurgulamaktadır. Sullivan'a göre ergenlik dönemini başarıyla sonuçlandıran birey, her türlü koşula yetecek bir benlik saygısı kazanımıyla bu dönemden çıkmaktadır (Blum, 1972; Akt; Onur, 1981).

Maslow (1987), benlik saygısının kendini gerçekleştirmedeki önemi üzerinde durmuştur. Maslow en temelden en yükseğe kadar aşamalı olarak beş grupta düzenlenebilen çok sayıda ihtiyaçtan söz etmiştir. Maslow'a göre, piramitin üst düzeyinde yer alan gereksinimler, ancak daha alt düzeylerde yer alan gereksinimlerin karşılanabilmesi halinde ortaya çıkar. Bu üst düzey içinde yer alan gereksinimler arasında ait olma, sevme-sevilme ve benlik saygısı gereksinimi de bulunmaktadır. Maslow benlik saygısını psikolojik bakımdan sağlıklı kişilerin özelliği olarak kabul etmiştir (Akt; Şahin, 1994).

Rogers (1951)' a göre benlik saygısının gelişimi bireyin ebeveynleri ve kendisi için önemli olan diğer kişilerle olan etkileşimine bağlıdır. Koşulsuz sevgi içerisinde büyüyen bireyler olumlu bir benlik bilinci geliştirebilirler. Birey ne yaparsa yapsın sevgi ve saygı görürse sağlıklı bir benlik saygısı geliştirecektir. Koşullu sevgi ise olumsuz bir benlik bilinci ve dolayısıyla düşük benlik saygısı gelişimine sebep olacaktır (Akt: Yalın, 2001).

Rosenberg (1965)'e göre ergenlik döneminde genç, kendinin nasıl biri olduğu, neye benzediği, kendisi hakkında neler hissettiği sorularıyla yoğun bir biçimde meşgul olmaktadır. Bunlara yanıt ararken de benlik algılarını kullanır. İçsel faktörlerin

yanı sıra çevresel faktörlerin de etkisiyle gelişen benlik imgeleri (self image) ergenin kendi kendisine yaklaşım biçimlerinin belirlenmesinde rol oynar. Bu yaklaşım biçiminin yönü, yani kendini değerli ya da değersiz görmesi, benlik saygısını belirler. Benlik saygısı ergenin ilerideki yaşamında düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını belirleyen öznel yaşamının, bir başka deyişle kimliğinin çekirdeğini oluşturur. Rosenberg (1965) bu anlamda bütüncül bir benlik saygısı görüşüne sahiptir. Yani benlik saygısı tek boyutlu olmaktan çok bileşenlere sahiptir; bunlar sosyal yeterlilik, kişisel değer, görünüş hissidir. Kişinin kendisini değerlendirirken olumlu bir tutum takınmasının, yüksek benlik saygısına sahip olmasını da beraberinde getireceğini vurgulamaktadır (Akt: Erim, 2001).

Beck (1974) benlik saygısının, kişisel deneyimle, başkalarının onun hakkındaki yargıları, aile ve arkadaşlarla özdeşimine bağlı olarak kazanıldığını; ancak olayların yorumlanmasında kendilik görüşüne önemli derecede etki yaptığını belirtmektedir (Akt: Erim, 2001).

Eliot (1986), benlik saygısı ve benlik tutarlılığının (self-consistency) benlik kavramının (self-concept) vazgeçilmez parçaları olduklarını, ancak benlik saygısının bu anlamda öncelik taşıdığını belirtmekte ve motivasyon sistemindeki en güçlü öge olduğunu öne sürmektedir.

Steinberg (1999)'e göre benlik saygısı bireylerin kendilerine yönelik duygular geliştirme biçimi olarak tanımlanmıştır. Eğer kişi ulaşmak istediği hedefe yakınsa yüksek benlik saygısı vardır. Kişinin gerçek ve ideal benliği arasındaki ilişki önemlidir. Çünkü ideal benliğe ulaşmada yaşanılacak olası bir başarısızlık ciddi boyutlardaki olumsuz sonuçlara neden olabilir. Düşük benlik saygısı beslenme

bozuklukları, kaygı, depresyon ve ergenlerde çete üyeliği gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Yüksek benlik saygısı Pole ve Hale (1988), tarafından benlik kavramının sağlıklı olması olarak tanımlanmıştır. Yani kişinin eksikliklerini gerçekçi olarak kabul ederek, bu eksiklikleri yüzünden kendisini acımasızca eleştirmemesi benlik kavramının sağlıklı olduğunun bir işaretidir denilebilir (Akt: Cooke, 1999).

Campbell (1990)' göre ergenlerde benlik kavramı ve benlik saygısı; akademik başarı, spor alanında ortaya konan performans, madde bağımlılığı, erken hamilelik, akranlarla olan iletişimin niteliği ve spesifik baş etme becerileri edinme gibi faktörlerle yakından ilişkilidir.

Chrzanowski (1981) benlik saygısının bireyin kendi yetenek ve güçlerini doğru bir şekilde değerlendirmesinin geçerli bir yansıması olduğunu, benlik saygısının yapısında kişisel onur, kişinin özünü kabullenmesi ve kabul edilirlilik duygusu gibi temel insani değerlerin bulunduğunu belirtmektedir. Önemli bir başka konunun da bireyin kişisel gereksinimlerinin farkında olması ve bunları tatmin etmenin özgürlüğüne sahip olması olduğunu ileri sürmektedir. Chrzanowski' ye göre zeka, görünüm, beden yapısı gibi kişinin doğal özellikleri benlik saygısını yaratan niteliklerdir. Yaşam deneyimleri, kültür, toplum, aile ve çevresel faktörler de bu kavramın yapılanmasında rol oynamaktadır.

Jones (1973)'a göre bireyin kendini benimseyip değer vermesi, güven ve saygı duyması anlamında olan bu kavram değerlilik duygusu olarak da ifade edilebilir. Bu duygunun insan yaşamında, özellikle ergenlik döneminde çok önemli bir yeri vardır. Ergenlik (adolesans) döneminde kazanılan kimlik duygusu benlik saygısıyla paralel

olarak gelişir. Sağlıklı bir kişilik yapısında benlik saygısı çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlar.

Yörükoğlu (1990)'na göre benlik kavramının ve de benlik imgesinin beğenilip benimsenmesi benlik saygısını (self-esteem) oluşturur. Yörükoğlu (1990), ergenlik çağının benlik kavramının öne geçtiği bir çağ olarak görür. Ergenlik çağını, çocukluktan erişkinliğe bir geçiş dönemi olarak tanımlar. Genç, çocukluğunda dışa dönük olan antenlerini kendi içine çevirmeye başlar. Duygularını ve bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğu ve ne olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Bu dönemde benlik kavramı sürekli iniş, çıkış ve dalgalanma gösterir. Çünkü, genç kendisine yakışacak bir kimlik aramaktadır.

Tufan (1990) benlik saygısının kendilik sisteminin duygusal yönü ile ilgili olarak kişinin kendini nasıl gördüğüne ilişkin duyguları olduğunu belirtmektedir. Tufan'a göre benlik saygısını belirleyen yargılarda bir değişmezlik vardır. Bununla beraber kişinin benlik saygısının değişmeye duyarlı olduğu da kabul edilmektedir.

Yavuzer (1993) benlik saygısı yüksek olan bireylerin kişilerarası ilişkilerde daha toleranslı olduklarını, daha bağımsız davranabildiklerini, fiziksel sağlıklarının daha iyi olduğunu, grup etkileşimlerinin daha fazla olduğunu, yaşamı daha anlamlı bulduklarını, daha iyi öğrenci olduklarını, daha az kaygılı ve depresif olduklarını, iş yaşamında bağımsızlığa değer veren, yarışmaya açık ve başarılı olmayı istediklerini ifade etmektedir. Benlik saygısının yüksek olabilmesi için, çocuğun içinde bulunduğu ailenin, özgüvenli, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olan bireylerden oluşmalıdır.

Ergende benlik saygısının gelişimiyle bazı önemli aile deneyimleri de ilişkilidir. Bunlar:

1. Sınırlamalar koymak: Coopersmith, benlik saygısı yüksek olan çocukların ebeveynlerinin çocuklarına karşı hem ilgili hem de özenli olduklarını vurgulamıştır. Bu ebeveynler çocuklarının dünyasını doğru olduklarına inandıkları şekilde oluşturmuşlar ve belirli sınırlamalar içerisinde çocuklarına özgürlük tanımışlardır. Benlik saygısı yüksek olan çocukların ebeveynleri, bu kuralları uygularken daha gayretlidirler. Benlik saygısı düşük olan grupta ise sınırlamalar daha az ve iyi tanımlanmamıştır. Kontrol yöntemleri sert ve acımasızdır. Bu ebeveynler ya çocuklarına otoritelerini ifade etmemişler veya bunu yaparken ifadeleri o kadar belirsiz olmuştur ki çocuklarını zorlayacak güce sahip değillerdir.. Bu ebeveynler gerçekten değer verdikleri davranış türünü belirtecek olan limitleri belirlemeden, koşulsuz itaat isterler. Standartlarda bir eksiklik olmasından dolayı, bu ailenin çocukları doğru davranıp davranmadıklarından emin olamazlar.

Coopersmith, sınırlamalar koymanın çocuklar için önemli olduğu sonucuna varmıştır. Bu sınırlamalar, başkalarının beklentilerini tanımlar ve bu sınırlamaların uygulanması bu sınırlamaların var olduğunu çocukların anlamasına yardımcı olur.

2. Kabul Görmek: Coopersmith, benlik saygısı yüksek olan çocukların annelerinin benlik saygısı düşük olan çocukların annelerine göre daha sevecen ve çocukları ile daha yakın ilişkide olduklarını bulmuştur. Çocuğu daha fazla kabul ise çocukla ve çocuğun arkadaşlarıyla ilgilenmekle birlikte bir takım aktivitelere katılmak için istekli olmakla gösterilebilir.

3. Değerler: Coopersmith'e göre, bireyler kuramsal olarak değerlerini seçmekte özgür olmalarına rağmen, çocukluk yılları evde, okulda ve akran gruplarıyla geçirilir ve bu genellikle grup standartlarının ve değerlerinin kabulüyle sonuçlanır. Belirli değerleri olan, uygun davranış olarak neyi kabul ettiklerini bilen, inançlarını ortaya koyabilen ve

uygulayabilen ebeveynler kendilerine değer veren bireyler yetiştirirler (Schiemberg, 1985).

Benlik saygısı genel bir kişilik özelliği olarak kabul edilebilir, anlık değişen bir tutum değildir, uzun süre değişmeden kalabilmektedir. Ancak yaşantının farklı alanlarına, cinsiyete, yaşa ve farklı rollere göre değişebilir. Örneğin kişi kendini öğrenci olarak çok değerli, bir tenis oyuncusu olarak orta düzeyde değerli, bir müzisyen olarak değersiz görebilir. Bu durumda kişinin genel benlik saygısının düzeyi onun çeşitli alanlardaki algıladığı yeteneklerini öznel olarak değerlendirmesi sonucunda oluşur. Bu nedenle Coopersmith benlik saygısı kavramının içerisinde okul, aile, akran grubu, genel sosyal aktiviteler gibi farklı etkinlik alanlarını dahil etmiştir (Coopersmith,1967, Akt: Aksaray,2003).

Tüm bu kuramsal bulguların ışığında benlik saygısı; kişinin kendisini dış görünüşüyle, yeterlikleriyle, sınırlılıklarıyla, yetenekleriyle içinde bulunduğu kültürden ve geçmiş yaşantılarından etkilenme biçimiyle, aile yaşamındaki konumu ve çevresiyle olan ilişki biçimiyle birlikte değerlendirmesi olarak ifade edilebilir.

2. 4. Akran Baskısı

Akran, sözlük tanımına göre “yaşça denk, yaşıt” anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeye göre de akran yapılan iş açısından denk olan, aynı yaşta bulunanların oluşturduğu yaş grupları olarak tanımlanmaktadır (T.D.K., 2004).

Akran, kişiye olumsuz yönde etkileyebileceği gibi özellikle ergenlik döneminde olumlu davranışlar kazanılması konusunda da katkı sağlayabilir; düzenli

fizik egzersiz yapma, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıklarının kazanılması, vb. Bu konuda çocukların ve ergenlerin iyi yönlendirilebilmeleri önem kazanmaktadır. Akranların doğru davranışları kazanmaları konusunda anne-babaların ve öğretmenlerin yönlendirici olmaları ve iyi model olabilmeleri faydalı bir yaklaşım olabilir (Gander ve Gardiner, 1998).

Çocukluktan ergenliğe geçişte akran etkisi diğer etkilerle karşılaştırıldığında (örn; ebeveyn etkisi) daha fazladır. Ebeveynler ve akranlar arasındaki denge; aileyle olan yakınlık, aileye bağlılık düzeyi, aile nitelikleri, özel davranışlar veya inançlara bağlı olarak değişir. Ancak ebeveyn etkisi hiçbir zaman ortadan kalkmaz ve önemli olmaya devam eder (Kandel ve Andrews, 1987).

Cavanaugh (1990)'a göre ergenliğin ortalarında aynı cinsiyetten klikler genellikle bozulur ve yerini karışık cinsiyetten gruplar alır. Bu gruplar da çiftlerden oluşan gruplara dönüşür. Ergenler, sürekliliği konusunda başlangıçta bir zorlayıcılık olmaksızın grup içinde kısa süreli heteroseksüel ilişkilere girme eğilimindedirler. Böyle ilişkilerde aşk talep edilmez ve ilişki bir gecede çözülebilir. Fakat 16-19 yaşları arasında ergenlerin çoğu daha durağan olan romantik arkadaşlıklar kurarlar. Artık grup yönelimi yoktur ve kendi cinsel olgunluklarına daha fazla güvenerek daha uzun süreli ilişkilerde yeterlik kazanmaya başlarlar. Hatta bazıları 10'lu yaşlarında evlenmeye bile karar verirler. Fakat bu erken evliliklerin başarısızlık oranı, 20'li – 30'lu yaşlar arasındaki evliliklerle karşılaştırıldığında çok daha yüksektir (Akt: Morris, 2002).

Cüceloğlu (1996)'na göre her konuda dengesizlik içinde olan ve denge oluşturmaya çalışan ergen, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu dönemde akranlarının ergen üzerindeki etkisi çoğu kez ailenin etkisi kadardır, hatta bazı ülkelerde ondan da büyüktür.

Kıran Esen (2002)'e göre ise ergenler sorunlarını akranları ile paylaşınca kendilerini rahatlamış hissederler. Akranlarının duygularını yetişkinlerden daha iyi anladığına inanırlar ve sonuçta akran gruplarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlarlar. Kendilerini o grubun bir parçası olarak görmeye başlarlar. Grubun aldığı kararları uygular ve diğer üyelere benzemeye çalışırlar. Buna karşılık Dacey ve Travers (1996), akran gruplarının önemli olumlu işlevleri olduğunu ileri sürmektedir. Bu işlevler:

1. Saldırgan dürtüleri kontrol altına almayı öğrenme,
2. Duygusal ve sosyal desteğin varlığı ve böylece bağımsızlığın artması,
3. Sosyal becerileri, mantıklı düşünme yeteneğini geliştirme ve duygularını ifade etmeyi öğrenme,
4. Cinsiyet rollerini öğrenme ve cinselliğe yönelik tutumları geliştirme,
5. Ahlaki yargı ve değerleri güçlendirme,
6. Kendine saygıyı artırma

Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir (Aydın, 1999). Çünkü bu gruptaki arkadaşları da onun durumundadırlar. Akran grubunun kontrolüne girme akran baskısını da getirmektedir.

Akran baskısı okul başarısını da etkilemektedir (Ryan, 2000). Ergenlik dönemi duyguların yoğun yaşandığı bir dönemdir ve akran ilişkileri bu dönemde daha da önem kazanır. Fidan (1996), okul başarısı konusunda akran grubunun özelliklerine değinmiştir.

Akran baskısı kelimesi, yetişkinler tarafından çok defa korkudan sinmek olarak anlaşılır. Akran baskısı, kelime olarak olumsuz çağrışımlarla yüklenmiştir (Kıran Esen, 2002).

Bu konuda çalışmalar yapan birçok araştırmacı akran baskısını değişik şekillerde tanımlamıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını, kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şey yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamışlardır.

Kaplan'a göre ise akran baskısı, bir grubun özelliklerine yönelik olarak gelecekteki veya şimdiki grup üyelerinin hissettiği çekiciliktir (Akt: Kıran Esen, 2002).

Csikszentmihalyi ve Larson (1984)'e göre akran baskısı belirli davranış ve düşünce biçimlerine uyumu sağlatacak toplumsal etkinin özel bir örneğidir ve ergenlerin ebeveynleri dışında akranlarıyla birlikte geçirdikleri zaman göz önünde bulundurulduğunda bu etkinin sonuçları şaşırtıcı değildir.

Kandel (1987) akran gruplarının genelde benzer tutum ve davranışlar içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun akranlarından biri uyuşturucu kullanıyorsa kendisinin de uyuşturucu kullanma ihtimali yüksektir.

Dodge ve Feldman (1990) saldırgan çocukların etkin olarak birbirleriyle iletişim kurmaları bakımından akran baskısı karşısında zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Duck (1996)'a göre ergenler kendilerine uygulanan akran baskısının olumsuz etkilerinin farkındadırlar. Yapılan araştırmada ergenler arkadaşlarının kimi zamanlar kendilerini rahatsız ettiklerini, onları yönetmeye çalıştıklarını bildirmişlerdir.

Kasatura (1998)'ya göre okul başarısı üzerinde akran baskısının olumsuz etkisi, yetersiz ve doyurucu olmayan ana baba tutumu söz konusu ise daha da artmaktadır.

Resourc Guidie (1996), Foreman (2001) ve Lingren (2001), akran baskısının sadece olumsuz değil olumlu da olabileceğini belirtmişlerdir. Onlara göre olumlu akran baskısının müzik, spor gibi etkinliklere ve toplumsal yardım faaliyetlerine katılmada, ders veya ders dışı etkinliklere katılmada ergenleri cesaretlendirici etkisi olabilir.

Akranlar arasındaki ilişkinin düzeyi akran baskısını etkilemektedir. Hartup (1992) zayıf akran ilişkilerinde akran baskısının çok etkin olmadığını ifade etmiştir. Cinsiyet ve içinde bulunulan ilişkinin biçimine bağlı olarak bir kız ya da erkek birbirinden farklı akran baskısı stratejileri uygularlar. Daha fazla sosyal becerilere sahip olan çocukların yakın ilişkilerinde hedeflerine ulaşmak için daha dolaylı şekilde baskı uygulamayı öğrendikleri görülmüştür.

Bukowski ve Adams (2005), ergenlikte arkadaşlık ilişkileri üzerinde yapılan çalışmalar arttıkça ve geliştikçe psikopatoloji ve gelişimsel sürecin anlaşılmasının daha kolay olacağını ifade etmektedir.

2. 5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Benlik Saygısı ile İlgili Araştırmalar

Ergenlerde benlik saygısı; değişik örneklem grupları ve farklı değişkenler açısından birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir.

2.5.1.1. Akran İlişkileri ve Benlik Saygısı İlişkisinin İncelendiği Araştırmalar

Offer, Ostrov ve Howard (1984) 1960 ve 1970'li yıllarda yaptıkları boylamsal araştırmalarda normal adolesanların benlik imajlarını incelemişler, kimlik krizi ve duygusal bozukluğa normal adolesanlar arasında rastlayamamışlardır. Normal adolesanların aile ve arkadaş ilişkilerinin bozuk olmadığını, toplumsal kural ve değerlere karşı olmadıklarını, 1960'lı yıllarda yaşayan adolesanların daha olumlu benlik imajına sahip olduklarını belirtmişlerdir (Akt: Aksaray, 1992).

Brennan (1985) sosyal etkileşimin, kişinin benlik saygısını etkilediği görüşünden yola çıkarak, öğrenci faaliyetlerine katılımın erkeklerin benlik saygısına olan etkilerini belirlemek üzere 202 üniversite öğrenciyle yaptığı çalışmanın sonucunda, yoğun katılımın öğrencilerin benlik saygılarını yükselttiğini saptamıştır.

Walker ve Green (1986)'in çalışmaları da benlik saygısı ile ana- baba ile iletişim arasındaki ilişkiyi desteklemiştir. Kız ve erkek çocukların ana baba ile iletişimlerinin olumlu olmasıyla benlik saygısı arasında olumlu bir bağıntı vardır. Buna ilaveten Walker ve Gren (1986) yalnızca kız çocuklarında olumlu akran ilişkilerinin yüksek benlik saygısının yenileyicisi olduğunu bildirmişlerdir.

Grunebaum ve Solomon (1987) yaptıkları çalışmada akran ilişkileri ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuçta benlik saygısı yüksek olan ergenlerin iyi akran ilişkileri, benlik saygısı düşük olan ergenlerin ise zayıf akran ilişkileri gösterdiklerini bulmuşlardır.

Pope, Mc Hale ve Craighead (1988) çocukların ve ergenlerin benlik saygılarını geliştirmeye dönük yapılandırılmış bir program geliştirmişlerdir. Programda

çocuklara sosyal problem çözme, kendini tanıma, kendini kontrol etme, standart oluşturma, iletişim becerileri, vücut algısı gibi konularda çeşitli beceriler öğretilerek benlik saygıları geliştirilmek istenmektedir. Yapılan çalışmalar sonunda öğrencilerin uygulamalardan sonra benlik saygılarının arttığı gözlemlenmiştir.

Dinç (1992) cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin öz saygı düzeylerine etkisini incelemiştir. 350 lise son sınıf öğrencisiyle yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, genel psikolojik, sosyal, ailesel ve uyumsal benlik algı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin benlik saygıları da yüksek, düşük olanların da düşük bulunmuştur (Akt: Aksaray, 2003).

Peterson ve Arkadaşları (1995)'nin 13-19 yaşları arasındaki 493 kişilik bir ergen grubu ile yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin benlik saygılarının aileleri ve arkadaşlarından gördükleri yakınlık ve sosyal destekten çok, onların ailelerine ve arkadaşlarına yönelik duygularının niteliği ile yakından ve güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Slee (1995) araştırmasında öğrencilerin okul başarısı, akranları ve ebeveynleri tarafından kabul görme oranına bağlı olarak etkilenmektedir. Başka bir deyişle olumlu geri iletiler alan ve genel olarak hayata bakış açıları olumlu olan çocuklar daha yüksek notlar almaktadırlar. Kısaca okul başarısı kendilik değerine ve okuldan alınan kişisel tatmine bağlanabilir. Başarı ve başarısızlık hem alınan notlar anlamında hem de arkadaşlık ilişkileri anlamında kullanılmıştır.

Nielson ve Diğerleri (1996) yüksek okul öğrencileri (16-18 yaş) ile gerçekleştirdikleri bir çalışma, özellikle onaylanma ihtiyacı ve kaygı taşıyan alakalar ile ilgili irrasyonel inançların düşük benlik saygısı ile anlamlı bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Benzeri ilişki, Dally ve Burton (1983) ile Mc Lennan'ın (1987)

çalışmalarında da bulgulanmıştır. Üniversite öğrencileriyle çalışan Dally ve Burton onaylanma ihtiyacı, yüksek öz beklentileri, kaygı taşıyan alakalar ve problemden kaçınmanın düşük benlik saygısını kestirmede önem taşıyan irrasyonel inançlar olduğunu göstermişlerdir. Öğrenci olan ve olmayan (18-56 yaş) deneklerle çalışan Mc Lennan ise, düşük benlik saygısının, onaylanma ihtiyacı, yüksek öz beklentiler, kaygı taşıyan alakalar, problemden kaçınma ve çaresizlik ile ilişkili olduğunu saptamıştır.

Marion ve Aleksander (1997), çalışmalarında benlik saygısı yüksek olan ergenlerin pozitif heyecansal düzeyleri ve kendilerini etme düzeylerinin de yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bunun sonucu olarak sınıf içerisindeki akademik başarıları ve akran ilişkileri daha başarılıdır.

Araştırmalar göstermektedir ki olumlu akran ilişkileri olan ergenlerde benlik saygısı değerleri yüksek tesbit edilmektedir. Ergenlikte akran ilişkilerinin zayıf olması da benlik saygısı değerlerini düşürmektedir.

2.5.1.2. Anne Baba Etkisi ve Benlik Saygısı İlişkisinin İncelendiği Araştırmalar

Grove (1980) kız ve erkek ergenlerin ana baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiş ve ana-baba destekleyici ebeveyn tutumunun benlik saygısı üzerinde olumlu etkisi olduğu yönünde bir sonuca ulaşmıştır.

Long (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, aile yapısının (anne baba bir arada ya da değil) ve anne babanın anlaşmazlığının (biyolojik ebeveynin mutluluk düzeyi) üniversite birinci sınıf kız öğrencilerin benlik saygısı üzerindeki etkileri

araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ebeveynlerin mutluluğuyla gençlerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak aile yapısı ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Örneklem daha sonra üç gruba bölünmüştür. Mutsuz bir arada olan grup, mutlu bir arada olan gruptan anlamlı derecede düşük benlik saygısı gösterirken, ayrılmış grup ikisinin arasında yer almıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına bakılacak olursa anne babanın anlaşmazlığı gencin benlik saygısını belirleyen temel değişken olarak nitelenebilir.

Baykara (1989) anne baba davranışları ile kız ve erkek çocukların benlik saygısı düzeylerini araştırdığı çalışmasında destekleyici ebeveyn ilişkisinin her iki cinsiyeti de olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre demokratik ailelerdeki yapı gençlerin benlik saygısını ve kendini kabulünü arttırmaktadır.

O'brein ve arkadaşları (1997) yaptıkları araştırmada, agresif aile çatışmasının çocuklarda düşük benlik saygısını yordayıcı bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Çocuklarına sıcak davranan ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocukları yüksek benlik saygısına sahip olarak bulmuşlardır.

Ergenlikte birçok değişken üzerinde etkili bir değişken olan ana baba tutumu ile ilgili araştırmalar göstermektedir ki olumlu ana baba tutumu ergenlerde yüksek benlik saygısını da beraberinde getirmektedir. Otoriter anne baba tutumu sergileyen ebeveynlerin çocuklarında da düşük benlik saygısı gözlenmiştir. Sonuçlar ana baba tutumundan etkilendiği varsayılan akran ilişkileriyle birlikte düşünüldüğünde önemlidir.

2.5.1.3. Cinsiyet ve Yaş İle Benlik Saygısı İlişkisinin İncelendiği Araştırmalar

Mc Carthy ve Hoge (1982) ergenlerde benlik saygısı üzerinde yaş etkilerini belirlemek üzere yaklaşık 2000 kişilik bir örneklem üzerinde yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin yaşları ilerledikçe benlik saygılarının da arttığını bulmuşlardır.

Abramovitz, Petersen, Schulenberg (1984) erken adolesan dönemindeki gençleri inceledikleri bir araştırmada erken adolesan dönemindeki kızların benlik imajlarını daha düşük bulmuşlardır. Bu düşüklük özellikle benlik imajının vücut ve benlik imajı ile üstün uyum alanlarında görülmüştür (Akt: Aksaray, 1992).

Nottelman (1987), erkek ergenlik dönemine geçişte belirgin bir benlik saygısı artışı gözlememiştir. Erken ergenlik döneminin nisbeten tutarlı bir dönem olduğunu vurgulamakla birlikte, benlik saygısında gözlenen bir miktar gelişmenin de kızlarda düşünsel alanla bağlantılı olarak, erkeklerde ise her açıdan gerçekleştiğini belirtmektedir.

İnanç (1987) ülkemizde ergenlerle ilgili yaptığı çalışmada, büyük yaş grubu kız öğrencilerin aynı yaş grubu erkek öğrencilere oranla daha düşük benlik saygısına sahip oldukları sonucunu bulmuştur.

Dukes ve Martinez (1994) ergenlerde benlik saygısının ırk ve cinsiyet değişkenlerine göre değişimini incelemişler ve sonuçlar incelendiğinde siyah ve beyaz ırka ait ergenlerin benlik saygısı düzeyleri yüksek çıkarken, Asya ve yerli Amerikan kız ergenlerin ise benlik saygısı düzeyleri düşük olarak bulunmuştur.

Yapılan araştırmalarda benlik saygısıyla cinsiyet arasında anlamlı ilişkinin bulunduğu ve bulunmadığı bulgulara ulaşılmıştır.

2.5.1.4. Benlik Saygısı Geliştirmeye Yönelik Yapılmış Araştırmalar

Çuhadaroğlu (1986)'nin "Adolesanlarda Benlik Saygısı" adlı araştırması, 15-18 yaş grubundaki 20 psikotik 20 nörotik ve 20 kontrol grubu olmak üzere toplam 60 kişilik bir denek üzerinde yapılmıştır. Bulgular ışığında sonuçta: Benlik saygısının her iki hasta grubunda da kontrol grubuna göre düşük olduğu, kızlardaki benlik saygısındaki azlığın daha belirgin olduğu ve psikotiklerde daha fazla olmak üzere hastalık belirtileri gösteren adolesanlarda benlik saygısının, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psiko-somatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılma derecesi, ana baba ilgisi, babayla ilişki, ve psişik izolasyon ile ilişkileri, sosyo-demografik faktörlere göre gösterdiği değişkenlikler gibi özelliklerle daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma gruplarında ana baba ilgisi çok olarak bulunmuş, ancak bu özelliğin benlik saygısıyla önemli bir ilişki göstermediği saptanmıştır. Ayrıca babayla ilişki de benlik saygısını etkilemektedir (Çuhadaroğlu, 1986; Akt: İkizoğlu, 1993).

Pope, Mc Hale ve Craighead (1988) çocukların ve ergenlerin benlik saygılarını geliştirmeye dönük yapılandırılmış bir program geliştirmişlerdir. Programda çocuklara sosyal problem çözme, kendini tanıma, kendini kontrol etme, standart oluşturma, iletişim becerileri, vücut algısı gibi konularda çeşitli beceriler öğretilerek

benlik saygıları geliştirilmek istenmektedir. Yapılan çalışmalar sonunda öğrencilerin uygulamalardan sonra benlik saygılarının arttığı gözlemlenmiştir.

Çetin, Sürmeli ve Burkovik (1990) lise çağındaki ergenlerin benlik saygılarını 16-18 yaş 320 kişilik bir örnekleme incelediler. Çalışmada liseli ergenlerin benlik saygılarını %67.6 oranında yüksek, buna karşılık %5.3 oranında çok küçük bir kısmında cinsiyetler arasında sadece benlik saygısının sürekliliği konusunda kızlarda anlamlı yükselme görülmüş bunun dışında anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir. Cinsiyetin 17-23 yaşları arasında benlik saygısı üzerinde etkili bir değişken olmadığı vurgulanmaktadır.

Phillips ve Phillips (1992), anket sonucu ortaya çıkan ilgi alanlarına göre lise öğrencileri için yapılandırılmış gruplar oluşturularak onar haftalık problemler düzenlemişlerdir. Yapılandırılmış grupların yararları; dikkatli dinleme ve akılcı tartışma yoluyla kendilerini ve diğer insanları anlamayı kolaylaştırma, öğrenme becerileri, baş etme becerileri, yetişkin beceriler, kazandırma, öğrencilere problemlerinde yalnız olmadıklarını gösterme, okul başarısı için güdüleme ve gelecek için planlar yapabilme ve benlik saygısı kazandırma olmuştur (Akt: Aksaray,2003).

Doğru ve Peker (2003) Lise 9. sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, 16 öğrencilik deney grubuna benlik saygısı geliştirmeye yönelik bir program uygulamışlardır. Çalışmada kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamış ve sonuçlar karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı fark bulunmuştur. Deney grubu öğrencilerinin benlik saygısı puanları kontrol grubundakilerden yüksek bulunmuştur.

Kaya ve Saçkes (2004) yaptıkları araştırmada benlik saygısı geliştirme programının düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin benlik saygısı düzeylerine etkisini incelemişlerdir. Alınmış oldukları sonuçlar benlik saygısını geliştirmeye yönelik olarak

geliştirilen programın düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin benlik saygısını arttırmada anlamlı düzeyde etkili olduğu şeklindedir.

Ergenlerde benlik saygısını geliştirmeye yönelik çalışmaların tamamında ergen gruplarında benlik saygısının yükseldiği görülmektedir. Benlik saygısının birçok değişkenle olan ilişkisi düşünüldüğünde bu tür çalışmaların ergenin gelişimine yararı önemlidir.

2.5.2. Akran Baskısı İle İlgili Araştırmalar

Pearl, Brayn ve Herzong, (1990) Ergenlerde akran baskısı ve risk alma davranışı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada riskli davranışlara katılmada erkeklerin kızlara göre akran baskısını daha yoğun yaşadıklarını gözlemlemişlerdir.

Giordano ve Cernkovich (1993), 12-19 yaş arası 942 adet zenci ve beyaz ergen üzerinde yaptığı çalışmasında, ergenlerin kendi tanımladıkları sosyal ilişkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda zenci ergenler ile beyaz ergenler arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Anne baba kontrolü ve aile ilişkileri zenci ergenlerde daha yüksek bulunmuş, buna karşılık akran onayına duyulan ihtiyaç, akran grubuna kabulün önemi, arkadaşlar arasındaki dostluk ve akran baskısını beyaz ergenlerin zencilerden daha fazla yaşadığı görülmüştür.

Curtner, Smith ve Mac Kinnon-Lewis (1994), olumsuz akran baskısına ergenlerin duyarlılığı ve davranış kontrolünün sıklığı ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak otoriter anne baba tutumuna maruz kalan ergenlerin akran baskısına daha duyarlı oldukları görülmüştür.

Mount ve Steinberg (1995) akran baskısı ve okul başarısıyla ilişkisini inceledikleri araştırmada bu iki değişken arasında negatif yönde bir ilişki bulmuşlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin akran baskısı arttıkça okul başarıları düşmektedir.

Lashbrook (2000), 12 adet ergenle yaptığı yarı yapılandırılmış görüşmelerde akran baskısına uymada olumsuz duyguların etkili olduğu sonucuna varmıştır. Örneğin içki, sigara gibi davranışların okulda yaygın olması öğrencilerde dışlanma, alay edilme korkusuyla bu tür davranışlara yönelmelerine sebep olmaktadır.

Ryan (2000)'ın ergenlerle yaptığı çalışmada, akran gruplarının akademik başarıları ile akran gruplarının özellikleri arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Benzer grup özelliği gösteren akranların akademik başarıları da birbirine benzemektedir.

Dision ve Skaggs (2001) sigara alkol ve marihuana kullanımının aylık değişimi üzerinde çevresel değişkenlerin etkilerini incelemişlerdir. Bu amaçla 11-14 yaş arasındaki 181 ergen ve onların aileleriyle her ay görüşmeler yapılmıştır. Sonuçlar ailelerdeki stres ve akran baskısındaki artışa göre madde kullanımının da artmakta olduğunu ve diğer değişkenlerin cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir.

Graham ve Juyonen (2002) orta seviyede eğitim veren bir okulda afro-amerikan (n= 116), latin (118) ve dört ayrı etnik gruptan olan (çoklu etnik olarak sınıflandırılmıştır, n=172) öğrencilere, saldırgan ya da akran baskısı kurbanı olduğu düşünülen sınıf arkadaşlarını tanımlamak üzere bir nominasyon işlemini tamamlatmışlardır. Akran kabulleri ve reddedişleri de bu nominasyon işlemi içinde değerlendirmişlerdir, katılımcılar yalnızlıklarını, toplumsal kaygılarını ve evrensel kaygılarını bildirmişlerdir. Latin ve çoklu etnik katılımcılarla karşılaştırıldığında afro-amerikan katılımcıların daha çok saldırgan ve daha az akran baskısı kurbanı olarak

tanımlandığı bilgisine ulaşmışlardır. Yine buldukları sonuca göre afro-amerikan akran baskısı kurbanı öğrenciler diğer etnik grupta olanlara nazaran daha fazla yalnızlık çektiklerini bildirmiştir ve akranları tarafından daha fazla reddedilmektedirler.

Kıran Esen (2003) yaptığı araştırmada akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre risk alma davranışı, sigara içme davranışı ve okul başarısı arasındaki farkları incelemiştir. 718 öğrencisi üzerine yapılan araştırmanın sonucunda akran baskısıyla, sigara içme, risk alma, okul başarısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Akran baskısıyla risk alma davranışı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre akran baskısıyla okul başarısı arasında ise negatif yönde bir ilişki vardır. Ancak cinsiyet, akran baskısıyla okul başarısı arasındaki ilişkide etkili bir değişken değildir.

Akran baskısının özellikle de ergenlik döneminde yoğun olması bazı araştırmacıların bu dönemde etkili olabilecek projeler hazırlamalarına zemin hazırlamıştır. Varenhorst (2004), akran yardımlaşmasıyla ilgili çalışmasında, gencin akran etkisinin güçlü olduğu ergenlik dönemi süresince etki altında olduğunu ifade etmiştir. Gençlerin bu dönemde insanlarla iletişim kurmaları açısından akran yardımlaşma programlarının özellikle de risk altındaki ergenlere kılavuzluk ettiğini ifade etmektedir.

Beran ve Violato (2004), 10-11 yaşlarında 22.831 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada akran baskısı tespit edilen çocukların ailelerinin yüksek seviyede kontrol ve düşük seviyede samimiyet gösterdiklerini, buna bağlı olarak akran baskısı altındaki çocukların yüksek seviyede depresyon ve de ailevi karmaşalar yaşadıkları ve akranları tarafından sevilmediği ve endişeli hissetme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Bazı zararlı alışkanlıkların ortaya çıkmasında da akran baskısının etkisinin olduğunu gösteren araştırmalar yapılmıştır. Nasrabadi, Parsayekta, ve Emami (2004), hemşire ve hemşirelik öğrencilerinin sigaraya başlama davranışıyla ilgili bir çalışma yapmışlardır. Mevcut niteliksel çalışmada, İranın başkentindeki iki hemşirelik okulundaki tüm sınıflardan 26 hemşirelik öğrencisi sigara içme nedenlerini bulmak için incelenmiştir. Derinlemesine ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle, katılımcılar sigara içme davranışı ve başlama nedenleri hakkında özgürce konuşmak için desteklenmişlerdir. Katılımcıların çoğu hemşireliğe başlamadan önce sigara kullanmaya başladıklarını ifade ederken çok az bir kısmı hemşirelik okuluna başladıktan sonra kullandıklarını belirtmiştir. Sigara içme nedenleri bir gruba ait olma, akran baskısı, arkadaşlık sembolü ve karşılıklı güven sembolü gibi sebepleri içermektedir. Aslında, akran grup davranışlarının birçok katılımcının sigaraya başlamasına etkide bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Eamon, ve Mulder (2005), 420 ergen üzerinde yaptıkları araştırmada anti-sosyal davranış ile sosyal çevre, sosyo-ekonomik düzey ve de akran baskısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Anormal akran baskısına maruz kalan, okul ve komşu çevresi ve gence düşkünlük, fiziksel cezalandırma ve anne gözetimi gençlerin anti-sosyal davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak, anti-sosyal davranış ile sosyal çevre, sosyo-ekonomik düzey ve de akran baskısı arasında kuvvetli ilişki bulunmuştur.

Akran baskısının bir çok değişkenle ilişkili olduğu yapılan çalışmalarda da görölmektedir. Olumlu akran ilişkisi sergileyen ve akran baskısını kontrol edebilen ergenlerin

Akran baskısı, ergenlikte ergenin sosyal ilişkilerini, anne babayla ilişkilerini, anti-sosyal davranışlara yönelimini, olumsuz düşüncelerle baş edebilme becerilerini yordamaktadır. Bu yönüyle akran baskısıyla ilgili olarak yapılan araştırmaların sonuçları ergenlik dönemini aydınlatmakla ilgili önem taşımaktadır.

2.5.3. Akran Baskısı İle Benlik Saygısının Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Down ve Rose (1991), yaptıkları çalışmada sosyal problemlerin etkisi ve ergenlikte akran grupları arasındaki ilişkiyi araştırdılar. Akran etkisini yüksek düzeyde yaşayan ergen grubunun benlik saygılarının da düşük olduğu araştırmadaki sonuçlar arasındadır.

Phillips ve Hill (1998) araştırmalarında vücut kilosunun ergenlik öncesi kızların benlik saygıları ve akran kabulüne yaptığı etkiler detaylı şekilde incelenmiştir. Sonuç olarak obez çocuk ve ergenlerde düşük benlik saygısı olduğunu ancak süreklilik göstermediğini bulmuşlardır. Ayrıca bu ergenlerin akran baskıları da yüksek bulunmuştur.

Verkuyten ve Thijs (2001) Hollanda da yaşayan Türk çocukları (10-12 yaş) arasında yaptıkları bir deneysel çalışmada akran kurbanı olma ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bireysel ve toplumsal kimlik arasındaki sosyal-psikolojik ayırım ile ilişkili olarak bireysel olan ile etnik olan benlik saygısı ve bireysel olan ve etnik olan akran kurbanı olma arasındaki farkı ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, bireysel benlik saygısının etnik değil bireysel akran kurbanı olmaya yol açtığı,

etnik benlik saygısının ise bireysel akran kurbanı olmaya değil etnik akran kurbanı olmanın habercisi olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra akran kurban etmenin benlik saygısı düzeyinden bağımsız olan anlık hisler üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur. Ayrıca, bireyler üzerinde etnik grup üyeliğine dayalı olan akran kurbanı olmanın, bireysel niteliklere dayalı akran kurbanı olmaya oranla bu hisler üzerinde daha güçlü olumsuz bir etkisi olduğu görülmüştür.

Kiser, Connell, ve Peacock (2001) yaptıkları çalışmada, yaşları 11 ile 14 arasında değişen ergen kızlar üzerinde benlik saygısı, akran baskısı ve medyanın imaj üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında bu sorunlara birçok yoldan yaklaşmış ve üç-parçalı bir eğitim programı uygulamışlardır. Genç kızların bağımsız ve kendine güveni olan kadınlar haline gelmelerini sağlayacak bilgileri içeren ders planlarının dahilinde bulunan ergen kızlar araştırma gruplarında benlik saygısı faktörünün önemi büyük olmuştur. Akran baskısı ile ilintili olarak genç kızların içinde bulunduğu ve başa çıkamadıkları durumlarda alternatif çözüm olarak kullanabileceklerini düşündükleri belirli akran baskısı çeşitlerini tanımlamışlardır. Sonuçlar göstermiştir ki benlik saygısı eğitimler sonrasında artmış ve bu durum akran baskısında ise azalma yaratmıştır.

DeRosier ve Marcus (2005) , yaptıkları çalışmada akran kurbanı, akranları tarafından dışlanmış öğrencilere bir sosyal beceri programı uygulamışlardır. Akranlarıyla problem yaşamış 3. sınıf çocukların 187'sine program uygulanmış, davranış kontrolü olmayan 194 öğrenciye program uygulanmamıştır. Sonuçlar incelendiğinde yeni grup farklılıkları ortaya çıkmıştır. Daha yüksek sosyal kabul, yüksek benlik saygısı, daha az depresyon ve kaygıyı kapsayan olumlu davranış etkileri bulunmuştur. Özellikle de önceden daha agresif olan çocuklarda daha düşük seviyede

agresif davranış bulunmuştur. Sonuçlar göstermiştir ki akran baskısı kontrol altına alındığında benlik saygısında artış olmaktadır.

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde, ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının birlikte incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Akran baskısının birçok değişkenle ilişkili olduğu yapılan çalışmalarda da görülmektedir. Olumlu akran ilişkisi sergileyen ve akran baskısını kontrol edebilen ergenlerin benlik saygısı puanları da yüksek olarak bulunmaktadır. Ayrıca akran baskısını yüksek düzeyde yaşayan ergenlerde ise benlik saygısının düşük olduğu görülmektedir

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları ve bunlarla ilgili geçerlik, güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve istatistiksel analizinde kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilmektedir.

3. 1. Araştırma Kapsamına Giren Bireyler

Araştırma grubu seçilirken, rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle Mersin ilinin Büyükşehir Belediyesi Sınırları içinde bulunan 6 okul rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Daha sonra bu okullara devam eden lise I. sınıf öğrencileri arasından aynı yöntemle grubun 1/3'ü alınarak verilerin toplandığı çalışma grubu oluşturulmuştur. Toplam 600 öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerin okullara ve cinsiyete göre dağılımı Tablo.1' de verilmiştir.

Tablo. 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı

<i>OKULLAR</i>	<i>KIZ</i>	<i>ERKEK</i>	<i>TOPLAM</i>
Atatürk End. Mesl. Lisesi	0	100	100
Nihal Erdem Tic. Mesl. Lisesi	49	51	100
Toroslar Lisesi	58	42	100
Pozcu Lisesi	52	48	100
Mehmet Serttaş Anadolu Lisesi	57	43	100
Yusuf Kalkavan Anadolu Lisesi	56	44	100
TOPLAM	272	328	600

3. 2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacı ile Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ve Akran Baskısı Ölçeği kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları aşağıda tanıtılmıştır.

3.2.1. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Araştırmada, grupların benlik saygılarını ölçmek amacıyla Coopersmith tarafından geliştirilen ve Özoğul (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri kullanılmıştır. Toplam 50 maddesi bulunan envanter 5 alt ölçekten oluşmakta ve her bir alt ölçeye ilişkin puanlar ayrı ayrı elde edilebilmektedir. Bu alt ölçekler: 1. Genel benlik saygısı (26 madde), 2. Okul akademik benlik saygısı (8 madde), 3. Sosyal benlik saygısı (8 madde), 4. Aile ve eve ilişkin benlik saygısı (8 madde) ile 5. Yalan alt ölçeğidir (8 madde). Envanterde yer alan yalan maddeler, benlik saygısını değil, kişilerin savunucu tutumlarını ölçmek için konulmuştur ve toplam puana dahil edilmemektedir.

Ölçek maddeleri evet-hayır türünde yanıtlanmaktadır. Öğrencilerin her bir maddeyi okuduktan sonra, ifadeler kendilerine uygun geliyorsa evet, uygun gelmiyorsa hayır sütununa X işareti koymaları gerekmektedir. Yüksek benlik saygısının göstergesi kabul edilen cevaplara 1 ya da 2, diğer cevaplara ise 0 puan verilmektedir. Ölçekte 8 tane yalan madde atıldığında geriye kalan 50 maddeden maksimum alınabilecek benlik saygısı puanı 50 veya $50 \times 2 = 100$ dür.

Ölçeğin 25 maddelik kısa formu da vardır. Ancak bu araştırmada 50 maddelik uzun formu kullanılmıştır. Alt ölçekler aşağıda belirtilmiştir:

Genel Benlik Saygısı: Benlik değeri hakkında bireyin genel duygularıdır, kendisi hakkında çocukluktağı değerlendirmelere dayanır.

Sosyal Benlik Saygısı: Çocuğun arkadaş grubu içinde kendini değerlendirmesidir.

Ev ve Aile Benlik Saygısı: Ev ve aile ilgili benlik saygısı, çocuğun bir aile üyesi olarak kendisi hakkındaki duyguları ve düşünceleridir.

Okul-Akademik Benlik Saygısı: Akademik alan çocuğun kendisini bir öğrenci olarak değerlendirmesidir.

3.2.1.1 Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeğinin Batıda Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Coopersmith (1986), ölçeğin benzer ölçekler ve yordama geçerliği katsayısını 40 ile 60 arasında değişen değerlerde rapor etmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği de Coopersmith tarafından yapılan bir çok çalışmayla gösterilmiş, yaratıcılık, kaygı, ailesel tutum, istek düzeyi ve diğer değişkenlerle ilişkileri teorik olarak tutarlı bir şekilde kurulmuştur(Akt: Aksaray,2002).

Kokenes (1978), tarafından ölçeğin faktör analizi yapılmış, genel, okul, arkadaşlar ve aile olmak üzere dört alt ölçek tanımlanmıştır. Kokenez'in çalışması Coopersmith'in geliştirdiği ölçeğin yapısal geçerliliğini desteklemektedir. Coopersmith (1967), tarafından ölçeğin testi yarılama yoluyla elde edilen güvenilirlik katsayısı .85 ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .80'in üzerinde belirtilmiştir. Coopersmith'in çalışmalarında beşinci sınıf örnekleme için testin 5 hafta arayla yapılan test tekrar test güvenilirliği toplam puan için .88, üç yıl ara ile yapılan test tekrar test güvenilirliği ise .70'tir. Yine Coopersmith (1986) tarafından 7. ve 8. sınıflar için güvenilirlik katsayısı .89 ve .90 olarak bulunmuştur. Aracın Kuder Richardson 21 güvenilirlik katsayısı toplam puanda kızlar için .91 erkekler için .80 olarak bulunmuştur (Akt: Aksaray,2002).

Kimball (1972) farklı sosyo ekonomik düzeylerden seçtiği öğrencilerle ölçeğin iç tutarlılık çalışmalarını yapmış, Kuder Richardson-20 güvenilirlik katsayısını 4. ve 7. sınıflar için toplam benlik saygısı puanlarında .92 ve .89 bulunmuştur (Akt: Aksaray, 2002).

Omizo ve Omizo (1988)'un Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'nin iç tutarlılığı konusunda yaptıkları çalışma 5, 9 ve 12'nci sınıftan seçilen 600 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Her sınıf düzeyinden 100 kişilik örneklem tesadüfi yolla seçilerek Kuder Richardson-20 iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçta 5. sınıflar için .81, 9. sınıflar için .85, 12. sınıflar için .79 iç tutarlılık katsayıları bulunmuştur (Akt: Güçray 1989).

3.2.1.2. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeğinin Ülkemizde Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri önce Onur (1981) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra bütün maddeler İngilizce'ye çevrilmiş, üç kişilik uzmanlar grubuna sunulmuştur. Jüri her bir madde için alternatifler arasından seçim yapmıştır. Envanter son halini aldıktan sonra maddelerin anlaşılabilirliğini ölçmek amacı ile ilköğretim 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Maddeler düşük ve yüksek benlik saygısını gösteren maddeler olarak iki gruba bölünmüş, üzerinde anlaşma sağlanamayan bir madde ölçekten çıkarılmış ve ölçek tekrar anlaşılabilirliğini ölçmek için 10 çocuk üzerinde uygulanmıştır. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği daha sonra Özoğul (1988) tarafından ilkokul 4. ve 5. sınıflarda okuyan 120 öğrenci üzerinde uygulanmış, aracın toplam benlik saygısı puanı için güvenirlilik katsayısı .77 olarak bulunmuştur (Akt; Aksaray,2002).

Özoğul'dan sonra Güçray (1989) ölçekle ilgili çalışmalar yapmıştır. Envanterin orijinal formuyla Onur'un uyarlamasını yaptığı form birlikte gözden geçirilmiş, psikoloji alanında lisans üstü derecesi olan ve iyi İngilizce bilen üç hakem envanterin İngilizce ve Türkçe formunu inceleyerek maddeleri tek tek anlaşılabilirlik yönünden ele almış ve alternatif cümleler önermişlerdir. Alternatif cümleler 9, 10, 11, yaşlarında 23 erkek 28 kız öğrenciye iki hafta ara ile iki kez uygulanmış ve güvenirlilik katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Daha sonra 9, 10, 11 yaşlarında 583 ilkokul öğrencisi üzerinde uygulanan ölçeğin Kuder Richardson-21 formülü kullanılarak hesaplanan güvenirlilik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Güçray (1989), ölçeğin geçerlik çalışması için de Piers Harris Öz Kavram Ölçeği ile Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'ni 9, 10, 11, yaşlardaki 23 erkek ve 25 kız öğrenciye uygulanmış ve .72 değerinde bir korelasyon elde edilmiştir (Akt;Aksaray, 2002).

Daha sonra Pişkin (1997) aracı 164 kız ve 151 erkek lise öğrencisi üzerinde uygulayarak güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Aracın güvenirlik katsayısını saptamak için hem KR-20 formülü hem de testi yarılama (iç tutarlılık katsayısı) tekniğini kullanmıştır. Testi yarılamada test birinci yarı ve ikinci yarı, tek ve çift maddeler olarak ikiye ayrılmış ve Spearman Brown formülü uygulanmıştır. Birinci yarı ve ikinci yarı iç tutarlılık katsayıları toplam puanda kızlarda .82 erkeklerde .83; tek ve çift maddelerde iç tutarlılık güvenirlik katsayıları yine toplamda kızlarda .86, erkeklerde ise .85 olarak bulunmuştur. Alt ölçek 1. yarı ve 2. yarı iç tutarlılık katsayıları ise genel benlik için .77, sosyal benlik için .45, ev aile için .69, akademik benlik saygısı için .52 yalan ölçeği için .58 olarak hesaplanmıştır. Kuder Richardson-20 sonuçları toplam puanda kızlar için .82 erkekler için ise .81 olarak bulunmuştur. Testin kısa formunun ise farklı yöntemlerle araştırılan güvenirlik katsayıları .74 ile .83 arasında değişmektedir (Akt; Aksaray, 2002).

Ayrıca bu araştırmada elde edilen verilerle ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve genel benlik saygısı için .69, sosyal benlik saygısı için .44, aile benlik saygısı için .69, akademik benlik saygısı için .37 yalan ölçeği için .54 olarak bulunmuştur.

3.2.2.Akran Baskısı Ölçeği

Akran Baskısı Ölçeği, ergenlerde akran baskısını belirlemek amacıyla Kıran Esen (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte toplam 34 madde bulunmaktadır. ABÖ, ergenlerin yaşadığı olumsuz akran baskısını ölçmeyi amaçlayan beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğidir. Öğrencilerden davranışlarının sıklığını en iyi açıklayan, ölçekteki her bir maddenin karşısında yer alan (5) her zaman, (4) sık sık, (3) bazen, (2) ara

sıra, (1) hiç bir zaman seçeneklerinden birisini seçmeleri istenmektedir. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 180, en düşük puan ise 34'tür. Ölçekten alınan puanın yükselişi öğrenciler üzerindeki akran baskısının yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.2.1. Akran Baskısı Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

ABÖ'nün güvenirligi içtutarlık, madde toplam korelasyonları ve test-tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçeğin 34 maddelik tümü için içtutarlık katsayısı (Cronbach alpha) (n=208) .90'dır. 19 Maddeden oluşan Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için alpha: .89, 15 maddeden oluşan Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için alpha .82 olarak bulunmuştur. ABÖ'nün kararlılık anlamındaki güvenirligini belirlemek için ölçeğin lise ikinci sınıfa devam eden 208 öğrenciden oluşan bir gruba 3 hafta ara ile iki kez uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ölçeğin tümü için .82 bulunmuştur. Korelasyon katsayısı, Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için .74, Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için .79 bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin güvenilir olduğu konusunda yeterli kanıt ortaya koymaktadır. Ayrıca deneklerin ölçeğin her bir maddesinden aldıkları puanlarla, tüm ölçekten aldıkları puanlar arasındaki madde-toplam korelasyon (item total correlations) katsayıları hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinden elde edilen en düşük korelasyon katsayısı .30 ($P < .01$), en yüksek korelasyon katsayısı ise .59 ($P < .01$) olarak bulunmuştur.

Ayrıca bu araştırmada elde edilen verilerle ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı hesaplanmış ve .89 bulunmuştur.

3.2.2.2. Akran Baskısı Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin maddelerinin yapı geçerliğini, kaç boyutlu olduğunu anlamak amacı ile temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Ölçekte bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için en az .30'luk faktör yüküne sahip olması ve birden fazla faktörde yer ala Ayrıca Varimax dik döndürme tekniği ile .30'un üzerinde faktör yüküne sahip maddelerin faktörlere dağıtılması sağlanmıştır. İkinci analiz sonucunda, ölçekte kalan 37 maddenin 4 faktördeki yük değerlerinin .30'un üzerinde olduğu belirlenmiştir. Daha sonra Varimax dik döndürme tekniği maddelerin 2 faktöre dağılmasını sağlayacak şekilde tekrar yapılmıştır. Yapılan son analizde maddelerin 19'u 1. faktörde, 15'i ise 2. faktörde toplanmıştır. İki faktörün açıkladıkları toplam varyans % 40,527'dir, bunun %27,025'si birinci, % 13.502'si ise ikinci faktörden kaynaklanmıştır.

3. 3. İşlem Yolu

Veri toplama araçları, örnekleme dahil edilen öğrencilere 2005-2006 güz döneminde uygulanacaktır. Ölçeklerin uygulanması için 1 ders saati kadar süre kullanılacaktır. Ayrıca ölçek uygulanacak olan okullara ait gerekli kurumsal izin düzenlemeleri yerine getirilecektir. Uygulamalardan önce veri toplama araçlarının doldurulması ile ilgili bilgiler öğrencilere açıklanmıştır.

3. 4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada akran baskısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca ergenlerin benlik saygısı puanlarının akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla verilere Çift Yönlü Varyans Analizi (F Testi) uygulanmıştır. Çift yönlü varyans analizinde kullanmak amacıyla çalışma grubunu oluşturan 600 öğrenci Akran Baskısı Ölçeğinden aldıkları puanlara göre yüksekten düşüğe göre sıralanmıştır. Daha sonra elde edilen ortalama ve standart sapmaya göre, puanların aritmetik ortalamasının $\frac{1}{2}$ standart sapma altı ve üstüne göre akran baskısı düşük, orta ve yüksek olarak ayrılmıştır. Gruplar arasında anlamlı çıkan farkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla da verilere Tukey testi uygulanmıştır.

Araştırmada hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS-WINDOWS 13.5 paket programı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan alt problemlere ilişkin verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4. 1. Öğrencilerin, Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Araştırmada, öğrencilerin akran baskısı ile genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda elde edilen bulgular Tablo. 2’de verilmiştir.

Tablo.2. Öğrencilerin, Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri

<i>Değişkenler</i>	<i>n</i>	\bar{x}	<i>s</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
<i>Akran Baskısı</i>	600	49.50	14.05		
<i>Genel Benlik Saygısı</i>	600	17.48	4.20	-.25	.000
<i>Akran Baskısı</i>	600	49.50	14.05		
<i>Sosyal Benlik Saygısı</i>	600	5.29	1.60	-.05	.178
<i>Akran Baskısı</i>	600	49.50	14.05		
<i>Aile Benlik Saygısı</i>	600	4.89	2.01	.34	.000
<i>Akran Baskısı</i>	600	49.50	14.05		
<i>Akademik Benlik Saygısı</i>	600	4.07	1.66	.22	.000

Tablo. 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması 49.50 standart sapması 14.05’dir. Grubun Genel Benlik Saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 17.48 standart sapması 4.20 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanlarla genel benlik saygısı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı -0.25 ’dir. Bu korelasyon katsayısı $.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p= 0.000$). Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça genel benlik saygısı düşmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması 49.50. standart sapması 14.05’dir. Sosyal benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 5.29 standart sapması 1.60’dır. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanlarla sosyal benlik saygısı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı -0.05 ’dir ($p=0.178$). Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile sosyal benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması 49.50 standart sapması 14.05’dir aile benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması ise 4.89 standart sapması 2.01’dir. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanlarla aile benlik saygı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı -0.34 ’dür. Bu korelasyon katsayısının 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile aile benlik

saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça aile benlik saygısı düşmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması 49.50 standart sapması 14.05'dir. Akademik benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 4.07 standart sapması 1.66 olarak hesaplanmıştır. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanlarla akademik benlik saygısı arasındaki hesaplanan korelasyon katsayısı ise -.22'dir. Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça akademik benlik saygısı puanları düşmektedir.

4. 2. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Genel Benlik Saygısı Arasındaki Fark

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre genel benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre genel benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo. 3'de verilmiştir.

Tablo. 3. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Genel Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Genel Benlik Saygısı Puanı</i>		
		n	\bar{x}	s
Düşük	Kız	126	18.57	4.30
	Erkek	90	18.50	3.80
Orta	Kız	110	17.16	4.16
	Erkek	146	17.29	3.84
Yüksek	Kız	24	15.75	4.86
	Erkek	104	16.25	4.30

Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre genel benlik saygısı puanlarının arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo.4' de sunulmuştur.

Tablo.4 Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Genel Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kareler	F	p
Grup İçi	124284.48	1	124284.48	73.07	.000
Cinsiyet	3.65	1	3.65	.215	.643
Akran Baskısı Düzeyi	417.682	2	208.84	12.27	.000
Cinsiyet X Akran Baskısı Düzeyi	5.10	2	2.50	.148	.863
Hata	10103.08	594	17.00		
Toplam	193922.00	599			

Tablo.4'de görüldüğü gibi, öğrencilerin cinsiyetine göre genel benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, genel benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=12.27$) göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599}= .215$) genel benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet

etkileşiminde genel benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=.148$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre genel benlik saygısı puanları arasındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo. 5’de verilmiştir.

Tablo. 5. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine Göre Genel Benlik Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları

<i>Gruplar</i>	<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>		
	<i>A.B. Düşük</i> ($\bar{x}=18.54$)	<i>A.B. Orta</i> ($\bar{x}=17.23$)	<i>A. B. Yüksek</i> ($\bar{x}=16.16$)
<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	<i>A.B. Düşük</i> ($\bar{x}=18.54$)	-----	* *
	<i>A.B. Orta</i> ($\bar{x}=17.23$)	*	----- *
	<i>A. B. Yüksek</i> ($\bar{x}=16.16$)	*	*

$P<0.05$

Tablo. 5’de görülen Tukey HSD sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin genel benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca baskısı düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskı düzeyi yüksek olan öğrencilerin genel benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. (akran baskısı düzeyi düşük olan öğrenciler $\bar{x}=18.54$, akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler $\bar{x}=17.23$, akran baskısı düzeyi yüksek olan öğrenciler $\bar{x}=16.16$)

4. 3. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Sosyal Benlik Saygısı Arasındaki Fark

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre sosyal benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre sosyal benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo. 6’da verilmiştir.

Tablo. 6. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Sosyal Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapmaları

<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Sosyal Benlik Saygısı Puanı</i>		
		<i>n</i>	\bar{x}	<i>s</i>
Düşük	Kız	126	5.65	1.58
	Erkek	90	4.83	1.47
Orta	Kız	110	5.59	1.46
	Erkek	146	5.21	1.69
Yüksek	Kız	24	5.08	1.55
	Erkek	104	5.07	1.65

Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre sosyal benlik saygısı puanların arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo.7’ de sunulmuştur.

Tablo.7 Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Sosyal Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kareler	F	p
<i>Grup İçi</i>	11468.47	1	11468.47	4572.20	.000
<i>Cinsiyet</i>	16.57	1	16.57	6.60	.010
<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	7.22	2	3.61	1.44	.238
<i>Cinsiyet X Akran Baskısı Düzeyi</i>	11.06	2	5.53	2.20	.111
<i>Hata</i>	1489.93	594	2.5		
Toplam	18332.00	600			

Tablo.7’de görüldüğü gibi, öğrencilerin cinsiyetine göre sosyal benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, sosyal benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=1.44$) göre anlamlı fark olmadığı, fakat cinsiyetin ($F_{1;599}= 6.60$) sosyal benlik saygısı puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Erkek öğrencilerin, sosyal benlik saygısı puanları ortalaması 5.07 iken, kız öğrencilerin sosyal benlik saygısı puanları ortalaması 5.57 olarak hesaplanmıştır. Bu durum kız öğrencilerin lehine bir fark olduğunu göstermektedir. Ayrıca akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminin sosyal benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=2.20$).

4. 4. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Aile Benlik Saygısı Arasındaki Fark

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre aile benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre aile benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo. 8’de verilmiştir.

Tablo. 8. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Aile Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapmaları

<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Aile Benlik Saygısı Puanı</i>		
		n	\bar{x}	s
Düşük	Kız	126	5.54	1.81
	Erkek	90	5.43	1.86
Orta	Kız	110	4.62	1.90
	Erkek	146	5.11	1.91
Yüksek	Kız	24	3.62	2.26
	Erkek	104	3.88	1.52

Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre aile benlik saygısı puanların arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo.9’ da sunulmuştur.

Tablo.9. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Aile Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kareler	F	p
<i>Grup İçi</i>	9240.47	1	9240.47	2515.17	.000
<i>Cinsiyet</i>	4.66	1	4.66	1.27	.260
<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	174.29	2	87.14	23.72	.000
<i>Akran Baskısı Düzeyi X Cinsiyet</i>	10.44	2	5.22	1.42	.242
<i>Hata</i>	2182.00	594	3.67		
Toplam	16779.00	599			

Tablo.9’da görüldüğü gibi, öğrencilerin, cinsiyetine göre aile benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, aile benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=23.72$) göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599}= 1.27$) aile benlik saygısı puan ortalamaları açısından

bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminde aile benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=1.42$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre aile benlik saygısı puanları arasındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo. 10'da verilmiştir.

Tablo. 10. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine Göre Aile Benlik

Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	Akran Baskısı Düzeyi		
	A.B. Düşük ($\bar{x}=5.50$)	A.B. Orta ($\bar{x}=4.90$)	A. B. Yüksek ($\bar{x}=3.83$)
Akran Baskısı Düzeyi	A.B. Düşük ($\bar{x}=5.50$)	-----	* *
	A.B. Orta ($\bar{x}=4.90$)	*	----- *
	A. B. Yüksek ($\bar{x}=3.83$)	*	* -----

Tablo. 10'da görülen Tukey HSD sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin aile benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskı düzeyi yüksek olan öğrencilerin aile benlik puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. (akran baskısı düzeyi düşük olan öğrenciler $\bar{x}=5.50$, akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler $\bar{x}=4.90$, akran baskısı düzeyi yüksek olan öğrenciler $\bar{x}=3.83$).

4. 5. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Akademik Benlik Saygısı Arasındaki Fark

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre akademik benlik saygısının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre akademik benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo. 11’de verilmiştir.

Tablo. 11. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Akademik Benlik Saygısı Puanlarının Aritmetik Ortalama Ve Standart Sapmaları

<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Akademik Benlik Saygısı Puanı</i>		
		n	\bar{x}	SS
Düşük	Kız	126	4.57	1.71
	Erkek	90	4.41	1.69
Orta	Kız	110	4.08	1.53
	Erkek	146	3.95	1.64
Yüksek	Kız	24	3.50	1.58
	Erkek	104	3.49	1.52

Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre akademik benlik saygısı puanlarının arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo.12’ de sunulmuştur.

Tablo.12. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Akademik Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kareler	F	p
<i>Grup İçi</i>	6680.50	1	6680.50	2521.80	.000
<i>Cinsiyet</i>	1.04	1	1.04	.39	.531
<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>	62.04	2	31.02	11.71	.000
<i>Akran Baskısı Düzeyi X Cinsiyet</i>	.326	2	.16	.06	.94
<i>Hata</i>	1573.56	594	2.64		
Toplam	11632.00	600			

Tablo.12’de görüldüğü gibi, öğrencilerin, cinsiyetine göre akademik benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, akademik benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=11.71$) göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599}=.39$) akademik benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminde akademik benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=.06$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre akademik benlik saygısı puanları arasındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo. 13’de verilmiştir.

Tablo. 13. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine Göre Akademik Benlik Saygısı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları

<i>Gruplar</i>		<i>Akran Baskısı Düzeyi</i>		
		<i>A.B. Düşük</i> ($\bar{x}=4.50$)	<i>A.B. Orta</i> ($\bar{x}=4.00$)	<i>A. B. Yüksek</i> ($\bar{x}=3.49$)
Akran Baskısı Düzeyi	A.B. Düşük ($\bar{x}=4.50$)	-----	*	*
	A.B. Orta ($\bar{x}=4.00$)	*	-----	*
	A. B. Yüksek ($\bar{x}=3.49$)	*	*	-----

Tablo. 13’de görülen Tukey HSD sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin akademik benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskı düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik benlik puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. (akran baskısı düzeyi düşük olan öğrenciler $\bar{x}=4.50$, akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler $\bar{x}=4.00$, akran baskısı düzeyi yüksek olan öğrenciler $\bar{x}=3.49$).

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, Lise I. Sınıf öğrencilerinin akran baskısı ile genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı arasındaki ilişki, ayrıca akran baskısı düzeylerine ve cinsiyete göre genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısına ilişkin farklara dair bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5. 1. Öğrencilerin, Akran Baskısı ile Genel Benlik Saygısı, Sosyal Benlik Saygısı, Aile Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı ile genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması 49.50, standart sapması 14.05'dir. Grubun genel benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 17.48, standart sapması 4.20 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanlarla genel benlik saygısı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı-.25'dir. Bu korelasyon katsayısı .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p= 0.000$). Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça genel benlik saygısı düşmektedir.

Aydın (1999) ise, ergenin ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimlerinin akran baskısına maruz kalmada önemli değişkenler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Lashbrook (2001), ergenlerle yaptığı bir çalışmada dışlanma ve alay edilme korkusu yaşayan ergenlerin akran baskısına maruz kaldığını bulmuştur. Bu bulgulardan yola çıkarak akran baskısı yaşayan ergenlerin de düşük benlik saygısına sahip olabileceği iddia edilebilir. Odağ ve Kürşat (1979)' a göre ergenler, bir grubun dışında kalma korkusunu öylesine yaşarlar ki gönüllü olmasalar bile o grubun değer ölçülerini kabullenebilirler.. Nielson ve arkadaşları (1996), Dali ve Burton (1983) ile McLennon (1987) irrasyonel inançlarla düşük benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Onaylanma ihtiyacı ile ilgili irrasyonel inançların düşük benlik saygısını kestirmede anlamlı olduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Ergenin genel benlik saygısı ile ilgili benlik saygısı puanlarının yüksek olması, irrasyonel düşüncelerle mücadele edebildiğini de göstermektedir. Diğer yönden irrasyonel düşüncelerle mücadele edemeyen ergenin genel benlik saygısı puanları da düşük olacaktır. Böyle bir durumda ergenin yanlış düşüncelerinin ve inançlarının etkisi altında olması nedeniyle akran baskısına daha açık olacağı düşünülebilir.

Bir başka yönden ise, Grunebaum ve Solomon (1987)'un yaptıkları araştırmada benlik saygısı yüksek olan ergenlerin iyi akran ilişkileri gösterdikleri ifade edilmektedir. Hartup (1992) zayıf akran ilişkilerinde akran baskısının etkisinin fazla olmadığını ifade etmektedir.

De Rosier ve Marcus (2005) ergenlerle yaptıkları çalışmada yüksek akran baskısı altındaki ergenlerin, akran baskıları kontrol altına alındığında benlik saygılarında yükselme olduğunu gözlemişlerdir. Ergenin akran baskısı ile başa çıkabilme becerileri kontrol altına alındığında, dolayısıyla daha gerçekçi değerlendirmeler yapabildiğinde ve

sosyal ilişkilerinde iyileşme meydana geldiğinde genel benlik saygısı puanlarının yükselmesi, bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Gardner ve Gardiner (1998), düşük benlik saygısına sahip ergenlerin uyuşturucu maddelerin kullanımına yöneleceklerini iddia etmektedirler. Ayrıca, akran baskısıyla uyuşturucu maddelerin kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar da (Shits, 1991, Downs ve Rose, 1991; Raniseski ve Sigelman, 1992; Steinberg ve Fletcher, 1994; Wang ve arkadaşları, 2000; Dishion ve Skaggs, 2000) bulunmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında, akran baskısıyla benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki olması beklenebilir. Ergenin genel benlik saygısı puanlarının yüksek olması, uyuşturucu maddelerden uzak durduğunu ve daha sağlıklı ilişkiler ve uğraşlar kurduğunu göstermektedir. Diğer yönden uyuşturucu maddelere yönelen ergenin genel benlik saygısı puanları da düşük olacaktır. Böyle bir durumda ergenin uyuşturucu maddelere yönelmesi ve bu maddeleri kullanması nedeniyle akran baskısına daha açık olacağı düşünülebilir. Böylece, ergenin benlik saygısının yaşamının bir çok önemli alanını, dolayısıyla da akran baskısına maruz kalıp kalmayacağını ve bu baskıya maruz kalması durumunda bu sorunla başa çıkıp çıkamayacağını da etkilemekte olabilir.

Bu bulgulardan yola çıkılarak akran baskısıyla benlik saygısı arasındaki ilişkiye dair bulguların bu konudaki literatürle tutarlı olduğu söylenebilir.

Akran baskısının benlik saygısı üzerinde olumlu işlevleri olduğunu ileri süren Dacey ve Travers (1996) akran baskısının benlik saygısını arttırdığını ifade etmektedir. Ancak bu araştırmada genel benlik saygısıyla akran baskısı arasında negatif yönde bir ilişkinin bulunması Dacey ve Travers'in (1996) bulgularıyla ters düşmektedir. Bulgular arasındaki bu tutarsızlığın nedeni, bu çalışmada ergenlikte yaşanan olumsuz akran baskısının incelenmesi olabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 5.29 standart sapması 1.60'dır. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanlarla sosyal benlik saygısı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı -0.05 'dir ($p=0.178$). Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile sosyal benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Steinberg (1999) ergenlerde düşük benlik saygısı ile çete üyeliği gibi anti-sosyal davranışların ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Emoun ve Mulder (2005), akran baskısıyla anti-sosyal davranış arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgular dikkate alındığında düşük benlik saygısına sahip ergenlerin yüksek akran baskısı altında olduğu düşünülebilir veya yüksek düzeyde akran baskısının ergenlerde benlik saygısını düşürdüğü söylenebilir. Ancak, bu araştırmada elde edilen bulgular literatürle çelişmektedir. Bireyin sosyal ilişkileri ile ilgili benlik saygısı arttıkça akran baskısına karşı daha dirençli olacağı düşünülebilir. Bu nedenle bu araştırmada gözlenen bulgunun daha sonra yapılacak araştırmalarla yeniden incelenmesi uygun olacaktır.

Campbel (1990), benlik saygısıyla spor alanında ortaya konan performansın yakından ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Foreman (2001) ve Lingren (2001), akran baskısının spor faaliyetlerine katılım konusunda ergenlerde cesaretlendirici etkisi olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu iki bulgu birlikte düşünüldüğünde akran baskısının ergenlerin sosyal benlik saygısı üzerinde etkili olduğu iddia edilebilir. Ancak böyle bir sonuç bu çalışmadaki bulgularla ters düşmektedir. Bu araştırmadaki bulgularla literatür arasındaki farkın, ülkemizde akran ilişkilerinin algılanma biçimi ile farklı toplumlardaki akran ilişkilerindeki nitel farklılaşmadan kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, aile benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 4.89 standart sapması 2.01'dir. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanlarla aile benlik saygısı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı -0.34 'dür. Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile aile benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça aile benlik saygısı düşmektedir.

Curtner, Smith ve Mc Kinnon–Levis (1994), otoriter ana baba tutumuna maruz kalan ergenlerin akran baskısına daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Grove (1980), Long (1986), Baykara (1989) ve O'brein (1997) ise destekleyici anne baba tutumu gösteren anne-babaların çocuklarının yüksek benlik saygısına, otoriter anne baba tutumları gösteren anne-babaların çocuklarının düşük benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular doğrultusunda, bu çalışmada gözlenen aile benlik saygısı düşük olan ergenlerin akran baskısı düzeylerinin yüksek olması bulgusunun literatürle de desteklendiği söylenebilir. Ergenin aile ile ilgili benlik saygısı puanlarının yüksek olması, ergenin aile ile ilişkilerinin yeterli olduğunu da göstermektedir. Diğer yönden aile ilişkileri iyi olmayan ergenin aile benlik saygısı puanları da düşük olacaktır. Böyle bir durumda ergenin aileden yeterli desteği alamaması nedeniyle akran baskısına daha açık olacağı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, akademik benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması 4.07 standart sapması 1.66 olarak hesaplanmıştır. Araştırma grubunun, Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanlarla akademik benlik saygısı arasındaki hesaplanan korelasyon katsayısı ise -0.22 'dir. Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde

anlamli bulunmuştur. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları arasında negatif yönde anlamli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin akran baskısı arttıkça akademik benlik saygısı puanları düşmektedir. Ergenin akademik benlik saygısı puanlarının yüksek olması, ergenin akademik alanda başarılı olabileceğini da göstermektedir. Diğer taraftan, akademik yönden başarısız olan ergenin akademik benlik saygısı puanları da düşük olacaktır. Böyle bir durumda ergenin akademik alanda başarısız ve yetersiz olması, ilgisini farklı yönlere çevirmesine ve dolayısıyla akran baskısını daha fazla yaşamasına neden olabilir.

Bloom (1995) öğrencilerin akademik benlik saygılarının onun kendi kendisinin okulda ve sınıfındaki öğrencilere kıyasla nasıl görmekte olduğunu bir göstergesi olduğunu iddia etmektedir. Bu göstergenin dayalı olduğu değişkenlerden biri de akran etkisidir. Akran etkisi arttıkça akademik başarı düşmektedir. Yani akran etkisiyle akademik benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgu, araştırmadaki bulguların literatürle desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca Kasatura (1998), Ryan (2000) ve Fidan (1996) okul başarısı ile akran baskısı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler. Coopersmith (1967), Campbell (1990), ve Yavuzer (1993) benlik saygısıyla akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler. Benlik saygısı yüksek olan ergenlerin akademik başarıları da yükselmektedir. Yüksek akran baskısı etkisindeki ergenlerin düşük benlik saygısına sahip olması bulgusu ve benlik saygısı-akademik başarı ilişkisi bir arada düşünüldüğünde yüksek akran baskısıyla düşük akademik benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki olması beklenebilir.

5. 2. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Genel Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.

Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre genel benlik saygısı puanlarının arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla çift yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin, cinsiyetine göre genel benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, genel benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=12.27$) göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599}= .215$) genel benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminde genel benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=148$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre genel benlik saygısı puanları arasındaki farkın kaynağını bulmak için verilere Tukey testi uygulanmıştır. Tukey testi sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin genel benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskı düzeyi yüksek olan öğrencilerin genel benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Grunebaum ve Solomon (1987)'un yaptıkları araştırmada benlik saygısı yüksek olan ergenlerin iyi akran ilişkileri gösterdikleri ifade edilmektedir. Hartup (1992) zayıf akran ilişkilerinde akran baskısının etkisinin fazla olmadığını ifade etmektedir. Genel benlik saygısı yüksek olan ergenlerin sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri ve kendileriyle barışık

olmaları özellikleri düşünüldüğünde akran baskısıyla benlik saygısı arasındaki ilişkiye dair bulguların bu konudaki literatürle birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, De Rosier ve Marcus (2005) ergenlerle yaptıkları çalışmada yüksek akran baskısı altındaki ergenlerin, akran baskıları kontrol altına alındığında benlik saygılarında yükselme olduğu gözlemlenmiştir. Ergenin akran baskısı ile başa çıkabilme becerileri kontrol altına alındığında, dolayısıyla daha gerçekçi değerlendirmeler yapabildiğinde ve sosyal ilişkilerinde iyileşme meydana geldiğinde genel benlik saygısı puanlarının yükselmesi, bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Genel benlik saygısı yüksek ergenlerin sorunlarıyla başa çıkabilme becerileri düşünüldüğünde literatürdeki bulgu bu araştırmadaki bulguları desteklemektedir.

5. 3. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Sosyal Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.

Bu araştırmada, öğrencilerin, akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre sosyal benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre sosyal benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre sosyal benlik saygısı puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla çift yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğrencilerin cinsiyetine göre sosyal benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, sosyal benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=1.44$) göre anlamlı fark olmadığı, fakat cinsiyetin ($F_{1;599}= 6.60$) sosyal benlik saygısı puan ortalamaları açısından kızlar lehine anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir.

Ayrıca akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminin sosyal benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=2.20$).

Abromovitz, Peterson, Schulenberg (1984), İnanç (1987), Dukes ve Martinez (1994) ergenlerde benlik ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, kız ergenlerin benlik saygısı değerlerinin erkeklerden daha düşük olduğunu ifade etmektedirler. Bu araştırmada ergenlerin benlik saygıları ve cinsiyetleri arasında sosyal benlik saygısı-cinsiyet ilişkisi dışında bir ilişki gözlenmemiştir. Ancak kızların sosyal benlik saygısı puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Araştırma bulguları bu açıdan literatürle çelişmektedir. Bu durumun nedeni olarak, son yıllarda ülkemizdeki hızlı toplumsal değişimin sonucu kızlarla erkeklerin yaşama verdikleri tepkilerde farklılaşma olduğu ve çeşitli değişkenlerden etkilenme şekillerinin değişmiş olabileceği düşünülebilir.

5. 4. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Aile Benlik Saygısı Arasındaki Farka İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre aile benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre aile benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre aile benlik saygısı puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla çift yönlü varyans analizi sonuçları hesaplanmıştır. Öğrencilerin, cinsiyetine göre aile benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, aile benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=23.72$) göre

anlamli olarak farkli olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599} = 1.27$) aile benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminde aile benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599} = 1.42$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre aile benlik saygısı puanları arasındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin aile benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca akran baskısı düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskı düzeyi yüksek olan öğrencilerin aile benlik puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Curtner, Smith ve Mc Kinnon–Levis (1994), otoriter ana baba tutumuna maruz kalan ergenlerin akran baskısına daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Grove (1980), Long (1986), Baykara (1989) ve O’brein (1997) ise destekleyici anne baba tutumu gösteren ana-babaların çocuklarının yüksek benlik saygısına, otoriter ana-baba tutumları gösteren anne ve babaların çocuklarının düşük benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular doğrultusunda, bu çalışmada gözlenen aile benlik saygısı düşük olan ergenlerin akran baskısı düzeylerinin yüksek olması bulgusunun literatürle de desteklendiği söylenebilir. Aile benlik saygısı yüksek olan ergenler kendileriyle ilgili kararları rahatça verebilen, kendine güvenen, sevilme ilgi görme ihtiyaçları karşılanmış olması dolayısıyla çevresiyle ilişkilerinde de sağlıklı adımlar atabildikleri düşünülebilir. Böylece, bu ergenlerin akranlarıyla da ilişkilerinin iyi olduğu ve akran baskısını kontrol edebilme becerisi geliştirdikleri düşünülebilir. Ergenin aile ile ilgili benlik saygısı puanlarının yüksek olması, ergenin aile ile ilişkilerinin yeterli

olduğunu da göstermektedir. Diğer yönden aile ilişkileri iyi olmayan ergenin aile benlik saygısı puanları da düşük olacaktır. Böyle bir durumda ergenin aileden yeterli desteği alamaması nedeniyle akran baskısına daha açık olacağı düşünülebilir.

5. 5. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Akademik Benlik Saygısı Arasındaki Farkın Tartışılması ve Yorumu

Araştırmada öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre akademik benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre akademik benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Öğrencilerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre akademik benlik saygısı puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla çift yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin, cinsiyetine göre akademik benlik saygısı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin, akademik benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine ($F_{2;599}=11.71$) göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetin ($F_{1;599}=.39$) akademik benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyleri ve cinsiyet etkileşiminde akademik benlik saygısı puan ortalamaları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir ($F_{2;599}=.06$). Öğrencilerin akran baskısı düzeylerine göre akademik benlik saygısı puanları arasındaki anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçları incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler ile akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin akademik benlik saygısı puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca, akran baskısı

düzeyi orta olan öğrenciler ile akran baskısı düzeyi yüksek olan öğrencilerin akademik benlik puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Bloom (1995)'a göre öğrencilerin akademik benlik saygısı onun kendi kendisini okulda ve sınıfındaki öğrencilere kıyasla nasıl görmekte olduğunun bir göstergesidir. Bu göstergenin dayalı olduğu değişkenlerden biri de akran etkisidir. Akran etkisi arttıkça akademik başarı düşmektedir. Yani akran etkisiyle akademik benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgu, araştırmadaki bulguların literatürle desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca Kasatura (1998), Ryan (2000) ve Fidan (1996) okul başarısı ile akran baskısı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler. Coopersmith (1967), Campbell (1990), ve Yavuzer (1993) benlik saygısıyla akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler. Benlik saygısı yüksek olan ergenlerin akademik başarıları da yükselmektedir. Yüksek akran baskısı etkisindeki ergenlerin düşük benlik saygısına sahip olmasına ait bulgu ve benlik saygısı- akademik başarı ilişkisi bir arada düşünüldüğünde yüksek akran baskısıyla düşük akademik benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu iddia edilebilir.

Sonuç olarak, akran baskısı ve benlik saygısının ergenlerin yaşamında önemli değişkenlerden olduğu söylenebilir. Benlik saygısının bireyin kendisi ile ilgili algısı olması nedeniyle, bireyin diğer bireylerle ilişkilerini de etkileyeceği düşünülebilir. Ergenlik döneminin akran etkilerine açık olduğu bir dönem olduğu düşünüldüğünde de benlik saygısının bu değişken üzerinde oldukça etkili olacağı varsayılabilir.

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, akran baskısı ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla çalışma grubundaki öğrencilerin Akran Baskısı Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları genel benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı puanları arasındaki ilişkiler, bu değişkenlerin, akran baskısı düzeyine ve cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda:

1. Akran baskısı ile genel benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, yani akran baskısı arttıkça genel benlik saygısının düştüğü görölmektedir. Ancak akran baskısı düzeyi ve cinsiyet birlikte ele alındığında ergenlerin genel benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

2. Akran baskısı ile sosyal benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

3. Akran baskısı ile aile benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, yani akran baskısı arttıkça aile benlik saygısının düştüğü görölmektedir. Ancak akran baskısı düzeyi ve cinsiyet birlikte ele alındığında ergenlerin aile benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

4. Akran baskısı ile akademik benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, yani akran baskısı arttıkça akademik benlik saygısının düştüğü

görülmektedir. Ancak akran baskısı düzeyi ve cinsiyet birlikte ele alındığında ergenlerin akademik benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulguların ışığında yapılan öneriler aşağıda sunulmuştur:

1. Ergenlere, özellikle yaşadıkları olumsuz akran baskısına direnme ve benlik saygısını yükseltmek amacıyla bireysel ve grupla psikolojik danışma çalışmalarına ağırlık verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

2. Öğrencilerin, benlik saygısı yüksek olumlu akran gruplarına katılmaları teşvik edilmelidir.

3. Ergenler üzerinde akran baskısı ve benlik saygısı incelenirken demografik değişkenlerin (yaş, sosyo-ekonomik düzey v.b.) göz önüne alınması daha fazla bilgi sağlayabilir.

4. Bu araştırmada beklenenin aksine akran baskısı ile sosyal benlik saygısı arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bulgunun nedeni; bu araştırmaya özgü örneklemin nitelikleri olabilir. Bu nedenle ergenlerde akran baskısı ve sosyal benlik saygısı arasındaki ilişkinin varlığının farklı örneklem gruplarında incelenmesi konunun aydınlatılması açısından yararlı olabilir.

5. Akran baskısı ve benlik saygısının birlikte farklı psikolojik yapılarla (öz-yeterlilik, akademik başarı, disiplin suçları, antisosyal davranışlar v.b) incelenmesi literatüre bu alanda daha yeterli bilgi sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Adams, James.(1976). *Understanding Adolescence*. Thirth Edition. New York.

Schunk, Dale, H. (1982). “Verbal self regulation as a facilitator of children’s acheivement and efficacy”. *Human Learning*, 1, 265-277.

Aksaray, Semra.(1992). “Adolesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana Baba Tutum Algısı” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.

Aksaray, Semra.(2003). “Ergenlerde Benlik Saygısı Geliştirmede Beceri Eğitimi Ve Aktivite Merkezli Programların Etkisi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi.

Alisinanoğlu, Fatma.(2002). Gençlik Dönemi Özellikleri Ve Genç Anne Baba İletişimi, Ankara: *Eğitim Ve Bilim Dergisi* :27-123,62

Aydın, Ayhan.(1999). “*Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi*” Ankara:Anı Yayıncılık.

Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul İnkılap Kitabevi.

Baykara, A. (1989). Ana Baba Tutum Özelliklerinin Gencin Uyumuna Etkisi. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Bilimsel Çalışmaları Sempozyumu. Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma Ve Araştırma Merkezi, Ankara, 30-33.

Beran, Tanya; Violato Claudio(2004)A Model of Childhood Perceived Peer Harassment: Analyses of the Canadian National Longitudinal Survey of Children and Youth Data, *The Journal of Psychology*, March 1, 2004.

Bloom, Benjamin (1995). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. Çeviren: Durmuş Ali Özçelik. İstanbul Meb Yayınları.

Brennan, A. (1985) Participation and Self Esteem : A Text of Six Alternative Explanation. *Adolescence*, 20(78): 445-446

Bukowski, W. M. ,Adams R. (2005) Peer relationships and psychopathology: markers, moderators, mediators, mechanisms, and meanings. *J Clin Child Adolesc Psychology*. Mar;34(1):3-10

Campbell, Jennifer D. 1990. "Self-Esteem and Clarity of the Self-Concept." *Journal of Personality and Social Psychology* . Vol 59(3) 538-549

Chrzanowski (1981). The Genesis and Nature of Self Esteem. *American Journal of Psychotherapy*,35(1), 38-46

Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence* 14(6), 451-468.

Cooke, A., K.(1999). Gender Differencesand Self Esteem. The Jornual Of Gender Specific Medicine,2(3).:P:46-52.

Csikzentmihalyi, M., & Larson, R. (1984). *Being adolescent: Conflict and growth in the teenage years*. New York: Basic Books.

Curtner-Smith, Marry. E. ve C.E. Mac Kinnon-Lewis. (1994) Family Process Effects on Adolescent Males.Susceptibility to Antisosial Peer Pressure . *Family Relations*, 43 (4), 462-468.

Cüceloğlu, Doğan(1996). *İnsan Ve Davranışı*. Remzi Kitabevi. Üçüncü Basım .İstanbul

Çörüş Gül (2001). Son Ergenlikte Öz Değeri Etkileyen Ailesel Değişkenler: Bilişsel Kuram Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Dacey, John. S. ve J. F. Travers. (1996). *Human Development-Across the Life Span*, New York: Mc Graw Hill Pup, 3. Edition.

Dally,Minchael J. ve Burton, Robert L.: (1983), "Self Esteem and İrrational Beliefs: An Explatory Investigation with Implications For Counseling", *Journal Of Counseling Psychology*,30/3, 361-366.

Darcy A. Santor, Deanna Messervey and Vivek Kusumakar. (2000). Measuring Peer Pressure, Popularity, and Conformity in Adolescent Boys and Girls: Predicting School Performance, Sexual Attitudes, and Substance Abuse. *Journal of Youth and Adolescence* Volume 29, Number 2 Date: April 2000 Pages: 163 - 182

Dereboy, F. (1994). Özdeğer Duygusu,Öz İmgesi,Kimlik Duygusu-I. *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*1,3-12.

De Rosier Melisa; Marcus R. Sara (2005) Building Friendships and Combating Bullying: Effectiveness of S.S.GRIN at One-Year Follow-Up *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*

Dission, Thomas J.; N. M. Skaggs (2000) Ecological Analysis of Moutly 'Bursts' in Early Adolescent Substance Use. *AppliedDevelopmental Science*, 4 (2), 89-97

Downs, W. R. ve S. R. Rose (1991). The Relationship of Adolescent Peer Groups to the Incidence of Psychosocial Problems, *Adolescence*, 26(102), 473-493.

Doğru, Naimeş Peker Reşat (2003). Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi. *VII. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri*. Cantekin Matbaası. Ankara. S: 118

Dodge, K. A., Feldman(1990) Issues in Social Cognition and Sosiometric Statüs.İn S.A. Asher& J.D. Coie(Eds) *Peer Rejection in childhood*. New York:Cambridge University Pres

Downs, W. R. Ve S. R. Rose (1991). The Relationship of Adolescent Peer Groups to the Incidence of Psychosocial Problems, *Adolescence*, 26 (26), 473-493

Duck, V. (1996). *A lifetime of relationships*. New York: Brooks/Cole Publishing Company.

Dukes, L. Richard. Martinez, Ruben.(1994) The İmpack of Ethgender On Self Esteem Among *Adolescence*. V.29. n:111.

Eamon Mary Keegan, Mulder Cray (2005) Behavior Among Latino Young Adolescents: An Ecological Systems Analysis Predicting Antisocial American *Journal of Orthopsychiatry*, Vol. 75, No. 1, 117–127

Elhstain, Jean Bethke. *Public Man: Private Woman*. Princeton, Princeton University Press, 1981.

Eliot, G.C. (1986). Self Esteem and Self Consistency: A Theoretical and Empirical link Between Two Primary Motivations. *Social Psychology Quarterly*, 49(3), 207-218

Enç, Mithat.(1990). *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Karatepe Yayınları. Birinci Basım.

Erim, Banu. (2001) “Yetiştirme Yurtlarında ve Ailelerin Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi

Fenichel, O. (1945) *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*, W.W. Norton and Company, New York.

Fidan, Nurettin.; (1996). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Foreman, Jamie.(2001). Adolescence: Change and Continuity- Peer Pressure.
[www.yahoo.com/bin/search?p=peer pressure&y=y&e,06/03/2006](http://www.yahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=y&e,06/03/2006)

Gander, J. Mary & Gardiner,W.Harry. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Üçüncü Baskı.
Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan,Engin.(1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. Ankara: Altıncı Basım. Remzi Kitabevi.

Giddens, Anthony. *Introduction to Sociology*. New York, Norton & Company, 1996.

Giordano, Peggy C. ve S. A. Cernkovich (1993). The Family and Peer relations of Black Adolescents, *Journal of Marriage and the Family*, 55(2), 277-288

Graham, Sandra&Juvonen, Jaana.(2002). Ethnicity, Peer Harassment, And Adjustment İn Middle School: An Exploratory Study. *Journal of Early Adaloscence*; Vol. 22
Konu 2, S173, 27s

Grove, G.A. (1980) Parental Behavior And Self Esteem İn Children. *Pyschological Reports*. 47, 499-502

Grunebaum, H. ve Solomon, L.(1987) Peer Relationship, Self Esteem And The Self.
International Journal of Group Psychoterpy, 37(4): 475-513.

Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz & W. W. Hartup
(Eds.). *Conflict in child and adolescent development* (pp. 186-215). Cambridge,
UK:Cambridge University Press.

Herbert G. Lingren(1995). Adolescence And Peer Pressure. D-1, Adolescence And
Youth Issued. Extension Family Scientist.

İkizoğlu, Musa.(1993). “Demokratik Ve Otoriter Ana-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf
Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Hacettepe Üniversitesi.

İnanç, Banu (1987). Adölesan Dönemdeki Öz-İmaj Örüntüsünün İncelenmesi-Ön
Çalışma. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1 (1): 60-72, 1987.

Jones, S. (1973) Self and İnterpersonel Exaluations . Esteem Theories Versus
Consistency Theories. *Pscholocigal Bulletin*. 79(3),185-199

Kandel, D. B., & Andrews, K. (1987). Processes of adolescent socialization by parents and peers. *International Journal of the Addictions*, 22, 319-342.

Kasatura, İlkay (1998). *Okul Başarısı'ndan Hayat Başarısına*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

Kaya, Alim&Saçkes, Mesut.(2004). “Benlik Saygısını Geliştirme Programının İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi” *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*.Cilt:11, Sayı:21, Sayfa 49

Kılıççı,Yadigar.(1992). *Okulda Ruh Sağlığı*. Şafak Matbaacılık. Ankara.

Kıran, Esen, Binnaz (2003) “Akran Baskı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi.”*Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Cilt: 2 Sayı:20

Kiser Jenna, Connell Amy & Peacock Mary.(2003). Adolescent Issues: Self-Esteem, Peer Pressure, And The Effects Of Media On Image

Koptagel, İlal,Günsel.(1984). “Çocukta Cinsel Gelişim Ve Eğitimi”. *Aile Ve Çocuk Seminer Konferansları*. İstanbul.

Köknel, Özcan.(1981). “Gencin Toplumsallaşması”. *Aile Ve Çocuk*. Sayı:1; 65-73.

Lashbrook, Jeffrey T. (2000). Fitting In:Exploring the Emotional Dimension of Adolescent Peer Pressure, *Adolescence*,35(140), 747-758

Lewontin, Richard. *Human Diversity*. New York, Freeman Press, 1982.

Lingren, Herbert. G. (2001). Adolescence and Peer pressure, Nebraska Cooperative Extension NF 95-211,file:NF 211 under Family Life D-1 Isuet April 1995.

Long, B.H. (1986). “Parental Discord vs. Family Structure: Effects of Diverce on the Self Esteem of Daughters” *Journal Of Youth And Adolescence*, vol. 1/15, 1986, pp. 19-27.

McCarty, J.D. ve Hoge D. R. (1982) Analysis of Age Effects in Longitudinal Studiesof Adolescent Self-Esteem. *Development Psychology*,18(3): 372-379.

McLennan, James P. (1987). “Irrational Beliefs in Relation to Self Esteem and Depression”, *Journal Of Clinical Psychology*, 43/1, 89-91.

- Marion, V., ve Aleksander, J. M. (1997). The Benefits of Peer Collaboration on Strategy Use, Metacognitive Casual Attribution and Recall. *Journal of Experimental Child Psychology*, 67, 267-289
- Meissner, W. W. (1985) Theories of Personality and Psychopathology. *Comprehensive Textbook of psychiatry*,337-418.
- Morris, Charles,G.(2002). *Psikolojiyi Anlamak*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. Birinci Basım, 2002.
- Mounts, Nina, S. veL Steinberg.; (1995). An Ecological Analysis of Peer Influence on Adolescent Grade Point Average and Drug Use, *Developmental- Psychology*, 31 (6), 915-922.
- Nasrabadi, Alireza Nikbakht (2004) Smoking As A Symbol of Friendship: Qualitative Study of Smoking Behavior And Initiation of A Group of Male Nurse Students In Iran *Nursing and Health Sciences* , 6, 209–215
- Nielson, David M.; Horan, John J.;Keen, Bethanne; St.Peter, Carolyn C. Et. Al.(1996) “An Attempt to Improve Self Esteem by Modifying Specific Irrational Beliefs”, *Journal Of Cognitive Psychotherapy*, 10/2,137-149.

Nottelman, E.D. (1987) Competence and Self Esteem During Transition From Childhood To Adolescence. *Developmental Psychology*, 23(3): 441-450.

O'brein, Marry; Mutida A. Bahadur; Gee, Cristina, Erber Stephanie. "Child Exposure to Marital Conflict and Child Coping Responses as Predictors of Child Adjustment", *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 21/1, 1997, pp. 39-59.

Onur, E.P.(1981). Self Esteem in Children and İntecedents. Master Thesis. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul

Pearl, R.,T. Brayn ve A. Herzong.; (1998). Resisting or Acquiescing to Peer Pressure to Engage in Misconduct: Adolescents. Expectations of Probable Consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(1), 43-45.

Peterson, C., J.Pryor ve J.Field (1995) "Adolescent Attachment To Parents and Friends in Relation To Aspect Self Esteem." *Journal of Youth and Adolescence* , 24 (3): 365-375

Phillips, Rg & Hill , Aj (1998). Fat, Plain, But not Friendless: Self-esteem and Peer Acceptance of Obese Pre-Adolescent Girls. *Int. J. Obes. Relat. Metab. Disord. International Journal Of Obesity*; Apr98, Vol. 22 Issue 4, P287, 7p

Rosenberg, M. (1965) *Society and Adolescent Self Image*. Princeton: Princeton University Pres.

Ryan, Allison M.; (2000). Peer Groups As A Context for the Socialization of Adolescents Motivation, Engagement and Achievement in School, *Educational Psychologist* 35 (2)101-112

Schiamberg, L.B.(1985). *Human Development*. Macmillian Publishing Company, 334-338, N.Y.C.

Shilts, Lee (1991). The Relationship of Early Adolescent Substance Use To Extracurricular Activites, Peer Influence, and Personal Attitudes, *Adolescence*, 26 (103), 613-617.

Slee, P.T. 1995. Peer Victimization and Its Relationship to Depression among Australian Primary School Students. *Journal of Personality and Individual Differences*, 18, 57-62.

Steinberg, L (1999). *Adolescence*(6.th) New York: Mc Graw-Hill

Şahin, Fatih.(1994) Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Benlik Saygıları Üzerine Bir İnceleme. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şemin, Refia.(1984). *Gençlik Psikolojisi*. İkinci Basım. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

Tufan, B. (1990). Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi. Hacettepe Üniversitesi *Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*.8 (1-2-3), 29-40

Walker, L. S., & Greene, J. W. (1986). The Social Context of Adolescent Self Esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 15, 315-322.

Wang, M. Q., J. M. Eddy. Ve E. C. Fitzhugh. (2000). Smoking Acquisition Peer Influence and Self Selection, *Psychosocial Reports*, 86 (3), 1241-1246

Weiner, M.F. (1985). Other Psychodynamic Schools. *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, 451-458

Verkuyten ,Maykel& Thijs, Jochem. (2001). Peer Victimization And Self Esteem Of Ethnic Minority Group Children. *Journal Of Community & Applied Social Psychology*; May 2001, Vol. 11 3, 227, 8s

Varenhorst B. Barbara(2004) Tapping the Power of Peer Helping Journal article ;
Reclaiming *Children and Youth*, Vol. 13

Yalım, F. Esra.(2001). “Yüksekokul Öğrencilerinde Benlik Saygısının Akademik Başarı
Ve Ana-Baba İle İletişime Etkisi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli
Üniversitesi.

Yavuzer, Haluk.(1993). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, Atalay. (1990). Gençlik Çağı. “*Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar*” Yedinci
Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yörükoğlu, Atalay.(1984). *Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Yücedağ, Şebnem.(1994). “Ergenlik Dönemi Problemleriyle Anne Baba Tutumları
Arasındaki İlişki” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi.

EKLER

EK-1

THE COOPERSMITH SELF ESTEEM INDENTORY-TURKISH
COOPERSMITH BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

YÖNERGE:

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır.

Bu maddelerde belirtilen ifadeler eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve size çoğunlukla uygun geliyorsa cevap kağıdında ilgili sorunun karşısındaki “evet” sütununa bir (X) işareti, bu ifadeler eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve size çoğunlukla uygun gelmiyorsa bu durumda “hayır” sütununa bir (X) işareti koyunuz.

Bu maddelerin doğru ve yanlış cevapları yoktur. Bu nedenle yanıtlarınızı verirken mantığınızdan çok duygularınıza kulak veriniz. Araştırmaya olacak katkınızın, yanıtlarınızın dürüstlüğü oranında olacağını lütfen unutmayınız.

Cinsiyetiniz: (E) (K)

<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	
()	()	1. Olanlara genellikle fazla bozulmam.
()	()	2. Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça zor gelir.
()	()	3. Eğer gücüm yetse değiştirmek isteyeceğim pek çok özelliğim var.
()	()	4. Fazla zorlanmadan karar verebilirim.
()	()	5. Benimle birlikte olmak zevkli ve eğlencelidir.
()	()	6. Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.
()	()	7. Yeni bir şeye alışmam çok zaman alır.
()	()	8. Yaşıtlarımın arasında popülerim.
()	()	9. Anne ve babam genellikle duygularımı dikkate alır.
()	()	10. Genellikle pek direnmeden kolayca vazgeçme gibi bir huyum var.
()	()	11. Ailemin benden beklentisi oldukça fazla.
()	()	12. Benim yerimde olmak oldukça zordur.
()	()	13. Hayatımdaki her şey karmakarışık.
()	()	14. Arkadaşlarım genellikle benim fikirlerimi izlerler.
()	()	15. Kendime ilişkin olumsuz bir imajım var.
()	()	16. Pek çok kere evden ayrılmayı (kaçmayı) düşündüm.
()	()	17. Okuldayken sık sık canım sıkılır.
()	()	18. Çoğu insan kadar güzel görünümlü biri değilim.
()	()	19. Söyleyecek bir şeyim olduğunda genellikle hiç çekinmeden söylerim.
()	()	20. Anne ve babam beni anlayabiliyorlar.
()	()	21. İnsanların çoğu benden daha çok seviyor.
()	()	22. Çoğu zaman anne ve babamın beni sanki zorladıklarını hissediyorum.
()	()	23. Okulda çoğu zaman cesaretim kırılıyor.
()	()	24. Sık sık “keşke başka birisi olsam” diye arzularım.
()	()	25. Güvenilir biri değilim. (Bana bel bağlanılmaz).

<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	
☐	☐	26. Hiçbir şey için asla kaygı duymam.
☐	☐	27. Kendimden oldukça eminim.
☐	☐	28. Sevecen birisiyim. (Başkaları tarafından kolayca sevilirim).
☐	☐	29. Anne ve babamla birlikte eğlenmemiz ve neşemiz boldur.
☐	☐	30. Hayal kurmaya çok zaman harcıyorum.
☐	☐	31. Keşke daha genç olsaydım.
☐	☐	32. Her zaman doğru olanı yaparım.
☐	☐	33. Okuldaki başarılarımla gurur duymaktayım.
☐	☐	34. Birileri her zaman ne yapmam gerektiğini bana söylemeli.
☐	☐	35. Yaptıklarım için sıkça pişmanlık duyarım.
☐	☐	36. Hiçbir zaman mutlu olmam.
☐	☐	37. Derslerimle ilgili olarak yapabileceğim en iyisini yapıyorum.
☐	☐	38. Genellikle kendime dikkat edebilirim.
☐	☐	39. Oldukça mutluyum.
☐	☐	40. Oyunu yaşça kendimden daha küçüklerle oynamayı tercih ederim.
☐	☐	41. Tanıdığım herkesi seviyorum.
☐	☐	42. Sınıfta ön plana çıkmaktan hoşlanırım.
☐	☐	43. Kendi kendimi anlayabiliyorum.
☐	☐	44. Evde hiç kimse bana fazla ilgi göstermiyor.
☐	☐	45. Hiçbir zaman asla azarlanmam.
☐	☐	46. Okulda, olmak istediğim kadar başarılı değilim.
☐	☐	47. Kendi kendime bağımsız karar verebilir ve ona bağlı kalabilirim.
☐	☐	48. Cinsiyetimden memnun değilim (Erkek ya da kız olmaktan)
☐	☐	49. Başkalarıyla birlikte olmaktan hoşlanmıyorum.
☐	☐	50. Hiçbir zaman asla utanmam.
☐	☐	51. Sık sık kendimden utandığımı hissedirim.
☐	☐	52. Arkadaşlarım sık sık benimle uğraşırlar.
☐	☐	53. Her zaman doğruyu söylerim.
☐	☐	54. Öğretmenlerim bana yeterince başarılı olmadığımı hissettiriyor.
☐	☐	55. Bana ne olacağı hiç umrumda değil.
☐	☐	56. Hayatta başarısız biriyim.
☐	☐	57. Azarlandığım zaman kolayca bozulum.
☐	☐	58. Kime ne söyleyeceğimi her zaman bilirim.

GENEL	SOS	AİLE	OKUL	TOP	KISA	YALAN

EK-2

AKRAN BASKISI ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler;

Bu ölçeğin amacı, sizlerin baskı altında hissettiğiniz durumları ve bu baskılar sonucunda katıldığınız etkinlikleri ortaya çıkarmaktır. Aşağıda bazı insanların yaptığı davranışlar maddeler halinde verilmiştir. BU maddeler sizin için doğru olabilir ya da olmayabilir. Bu maddelere verdiğiniz yanıtlar sizin hakkınızda daha çok bilgi edinmemize yardımcı olacak ve gençler ile ilgili bir araştırmada kullanılacaktır. Bu nedenle her bir maddeyi dikkatlice okuyup, samimi bir şekilde cevap vermeniz değerlendirme açısından önemlidir. Sizin veya arkadaşlarınızın davranışlarının sıklık derecesini belirleyen cevap şıkkının karşısındaki boşluğu işaretleyiniz. Bu bir sınav değildir. Doğru ve yanlış cevap yoktur.

TEŞEKKÜRLER

Cinsiyetiniz : (K) (E)

	Hiçbir zaman	Ara sıra	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Arkadaşlarım taşıdığı için ben de bıçak, kama gibi şeyler taşıyorum.					
2. Arkadaşlarım okuldan kaçmam için baskı yaparlar.					
3. Arkadaşlarım içki içtiği zaman ben de içerim.					
4. Benim yaşındakilerin cinsel deneyimi olduğu için ben de denerim.					
5. Arkadaşlarım sigara içmem için baskı yaparlar.					
6. Arkadaşlarım sınavlarda kopya çektiği için ben de kopya çekerim.					
/. Arkadaşlarım karşı cinsten arkadaş edinmem için ısrar ederler.					
8. Arkadaşlarım korkak olduğumu düşünmesinler diye istediklerini yaparım					
9. Arkadaşlarım ailemin izin vermediği yerlere gitmem için ısrar ederler.					
10. Arkadaşlarım sigara ikram ettiklerinde kendimi sigara içmek zorunda hissederim.					
11. Arkadaş grubumun dışında kalmamak için istemediğim şeyleri de yaparım.					
12. Arkadaşlarım birlikte olduğumuz toplantılarda içki içmem için baskı yaparlar					
13. Arkadaşlarımın büyüdüğümü görmeleri için istediklerini yaparım.					
14. Arkadaşlarım korkmadığımı görsün diye kavgalara karışıyorum.					
15. Arkadaşlarım kumar (at yarışı, iddaa, spor loto, okey vb.) oynamam için ısrar ederler.					

	Hiçbir zaman	Ara sıra	Bazen	Sık sık	Her zaman
16. Arkadaşlarım sevmediğim yiyecekleri yemem için ısrar ederler.					
17. Arkadaşlarım beni daha sonra rahatsız etmemesi için gönüllü olmasam da istediklerini yaparım.					
18. Arkadaşlarım internet kafe veya atari salonlarına gitmem için ısrar ederler.					
19. Arkadaşlarımın üzüleceğini düşündüğüm için istediklerini yaparım					
20. İstemediğim şeyleri bile arkadaşlarımın saygısını kaybetmemek için yaparım.					
21. Arkadaşlarım cinsel deneyim yaşamam konusunda baskı yaparlar.					
22. Arkadaşlarımla birlikte olmak için eve geç giderim.					
23. Arkadaşlarım ilgilenmediği için ben de derslerimle ilgilenmem					
24. Arkadaşlarım istemediğim bir çok şeyi yapmam için baskı yaparlar.					
25. Arkadaşlarımla eğlenmeye daha fazla zaman ayırdığım için ders çalışmaya daha az zaman kalıyor.					
26. arkadaşlarım kavga çıkarınca zorunlu olarak ben de karışırım.					
27. Arkadaşlarım küfürlü ve argo konuştuğu için ben de onlar gibi konuşurum.					
28. Arkadaşlarım küfür etmemi onaylar.					
29. Kavga edince arkadaşlarım beni ciddiye alırlar.					
30. Arkadaşlarım istediği için zamanımın çoğunu arkadaşlarımla birlikte internet kafede veya atari salonunda geçiririm.					
31. Arkadaşlarımı ailemden izinsiz araba almam ve onlarla gezmem için baskı yaparlar.					
32. Arkadaşlarım girdiği için ben de internette porno sitelerine gizlice girerim.					
33. Arkadaşlarım siyasi amaçlı mitinglere katılmam için baskı yaparlar.					
34. Arkadaşlarım anne-babalarına karşı çıktığı için ben de karşı çıkarım.					